

A Podmaniczky–Vigyázó család
és a Magyar Tudományos
Akadémia

**A Podmaniczky-Vigyázó család
és a Magyar Tudományos
Akadémia**

bis quesimus domine iusta deside-
ria postulare: vt que iuste postu-
lauermus suis meritis et inter-
cessione apud te iugiter valeam⁹
obtinere. Per dominum nostru.

De sancto anthonio. Antip.

Anthoni pastor
inclite qui cru-
ciatos reficis mor-
bos sanas et repe-
te ignis calorem
extinguis: pater
qui es in superis:
ora pro nobis do-

minum: vt celum nobis miseris
donec post vite terminum. **V.** Ora
pro nobis beate pater anthoni. **R.**
vt digni efficiamur promissio-
nibus christi **Oratio.**

Deus qui concedis obtentu
beati anthoni confessoris
tui morbidum ignem extingui:
et membris egris refrigeria presta

**A Podmaniczky–Vigyázó család
és a Magyar Tudományos
Akadémia**

MTA Művészettörténeti Kutatóintézet
Budapest, 2008

A katalógus a Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteményében, 2008. április 17.–május 15. között, és a Rákoskeresztúron, az Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjteményben, 2008. november 22.–december 18. között megrendezett kiállítások alkalmából jelent meg.

A kiállítás és a katalógus a XVII. kerület, Rákosmente Önkormányzata támogatásával jött létre.

Köszönetet mondunk a kiállításon és a katalógusban szereplő tárgyak rendelkezésre bocsátásáért a következő intézményeknek:

MTA Művészeti Gyűjteménye
MTA Könyvtára
Iparművészeti Múzeum
Magyar Nemzeti Galéria
Erdős Renée Ház

Külön köszönettel tartozunk a kiállítás iniciátorának, MAROSI ERNŐ akadémikusnak és a rákoskeresztúri Vigyázó-Emlékév kezdeményezőjének, TÓTH PÉTERNEK.

A kiállítást rendezte és a katalógust szerkesztette:

PAPP GÁBOR GYÖRGY
(MTA Művészettörténeti Kutatóintézet)

Fotók: SZELÉNYI KÁROLY
Könyvterv: LENGYEL JÁNOS

A címloldalon: *Dido és Aeneas a barlangban* (kat. 37. oldal)
A hátoldalon: *Kagyló alakú serleg* (kat. 42. oldal)
A 2. oldalon: *Remete Szent Antal, Hóráskönyv* (kat. 30. oldal)

A kiadványt az MTA MKI megbízásából

a Magyar Képek Kiadó gondozta

Felelős kiadó:

BEKE LÁSZLÓ, az MTA Művészettörténeti Kutatóintézet igazgatója

© MTA MKI

© Szöveg: a szerzők

© Fotók: Szelényi Károly

ISBN 978 963 7381 94 2

Nyomdai előállítás: MESTER NYOMDA KFT.

Szedés, tördelés: MANZANA BT.

Előszó

A korabeli fotográfiák tanúsága szerint Rákoskeresztúr község apraja-nagyja részt vett azon a szomorú eseményen, amelyen *gróf Vigyázó Ferencet* kísérték utolsó útjára, a családi kastély fölötti mauzóleumba. Mindez nyolcvan évvel ezelőtt történt.

Vigyázó Ferenc (1874–1928), édesanyja révén a Rákoskeresztúrt a 18. század elejétől birtokló Podmaniczky család leszármazottja, örökös nélkül hunyt el. Az évszázadok alatt összegyűlt családi vagyont szülei, gróf Vigyázó Sándor és Podmaniczky Zsuzsanna végakaratóval is egyetértve a Magyar Tudományos Akadémiára hagyta. Így a rákoskeresztúri határban lévő birtokokat, a község képét mindig is meghatározó kastélyt és azt a rendkívül gazdag gyűjteményt, amelynek egy részét ő is örökölte, majd tudatosan, jó érzékkel gyarapította. Ez az Akadémia történetében is kimagasló jelentőségű adomány segített megoldani a Tudós Testület első világháború óta folyamatosan tartó pénzügyi gondjait. Az örökségbe kapott keresztúri birtokrészeket például parcellázták. Kerületünkben ma is erre emlékeztet két településrésznek, a Régiakadémiatelepnak és az Akadémiaújtelepnak az elnevezése.

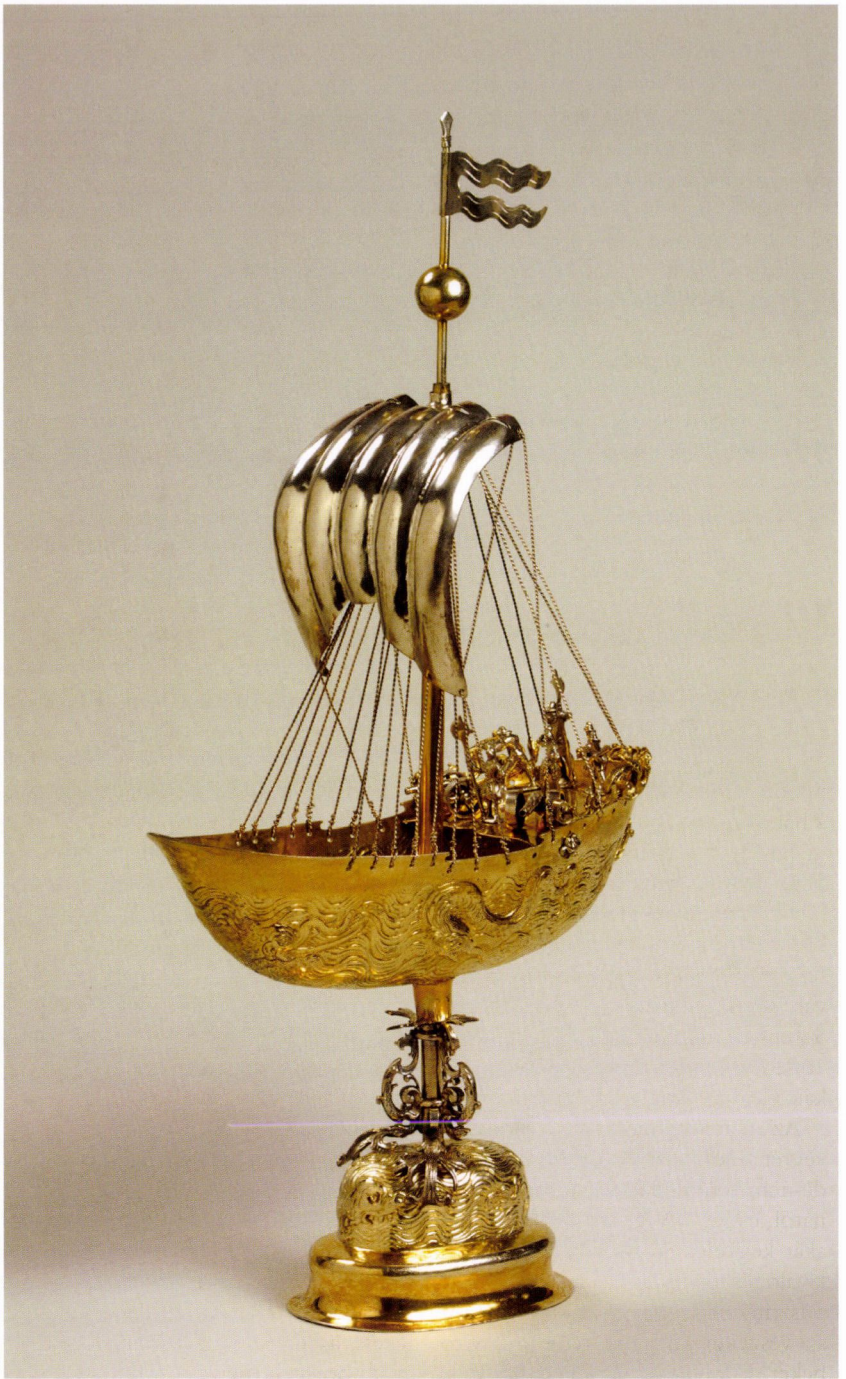
Azokat a hagyatékból származó műtárgyakat pedig, amelyeket az MTA méltónak ítélt rá, nálunk, a kastély épületében, az 1935-ben megnyílt „*Gróf Vigyázó és báró Podmaniczky Családi Múzeumban*” mutatták be a közönségnek. Ma is büszkének lennénk erre a múzeumra, ha a történelem nem szólt volna közbe, végzetesen. A világháború idején, a front átvonulása előtt a gyűjtemény értékesebbnek ítélt darabjait a Tudományos Akadémiára szállították, ami pedig itt maradt, elpusztult. A háború elmúlt, a barbárság maradt. A Podmaniczky–Vigyázó-mauzóleumban nyugvó családtagok porhüvelyei eltűntek, 1965-ben aztán már magát az épületet is felrobbantották.

Hiába azonban minden történelmi sorstragédia, hanyagság, rosszakarat! A közösség emlékezetét nem lehet eltörölni! A Magyar Tudományos Akadémiával közösen Budapest Főváros XVII. kerület Rákosmente Önkormányzata Vigyázó Ferenc halálának 80. évfordulóját emlékévvé nyilvánította. Idén a mauzóleum területén Rákosmente Önkormányzata méltó emlékhelyet alakított ki, művelődési házunk pedig Vigyázó Sándor nevét vette fel. Megemlékezések zajlottak, kiállítások szerveződtek az év folyamán. E katalógust is a hálás emlékezés jegyében készítettük el.

Tesszük ezt azért, mert kötelességünk, hogy hagyományainkat, kulturális, szellemi örökségünket megőrizzük, bemutassuk az utánunk jövő generációknak. Hisz ott a remény, hogy az olyan nemes cselekedetnek is lesznek követői, mint amilyen gróf Vigyázó Ferencé volt egykoron.

RIZ LEVENTE
polgármester

Hajó alakú asztaldísz (kat. 48. oldal)

Vigyázó Ferencnek (1874–1928), a Magyar Tudományos Akadémia jótevőjének emlékezete

A történet, amelyet gróf Vigyázó Ferenc halálának nyolcvanadik évfordulóján nemcsak kell, de kötelességünk felidézni, nem kifejezetten felemelő, mert az eltelt nyolc évtized minden magyar nyomorúságát, háborúk és szimpla emberi barbárság okozta veszteségét – mint csepp a tenger egészét, e korszak minden átélője által részben vagy egészében elszenvedett tapasztalatait – tartalmazza. Csak vége felé mutat vigasztaló momentumokat is: nevezetesen abban, hogy a történetekkel való szembenézés, az emlékezés és amennyire lehet, a helyreállítás és a jóvátétel igénye is immár megszületett. Megszületett pedig abban a közösségben, Rákoskeresztúron, amely a Vigyázó grófi család központja lett 1871-től, Vigyázó Sándornak báró Podmaniczky Zsuzsannával kötött házassága révén. Többről van itt szó, mint csupán a Vigyázó grófok, az apa, Sándor és a fiú, Ferenc példamutató történetéről, hiszen a Podmaniczky–Vigyázó család Pest megye keleti részének országos jelentőségű kulturális hagyományát és protestáns erkölcsiségét képviselte. Az evangélikus Podmaniczkyak – hasonlóan a közeli Pécel református Ráday családbeli birtokosaihoz – mindig tudatában voltak annak, hogy példamutatással tartoznak.

Amikor a nagy múltú Podmaniczkyak s a gyorsabban felívelő Vigyázók egyszerre hunytak ki Ferencsel, a rákoskeresztúri kastélyban az örökös, a Magyar Tudományos Akadémia egyik első dolga volt – kultúrájuk és életformájuk megőrkötésére – egy gazdag családtörténeti múzeum berendezése. Róla, a háborúban elpusztult, nagyrészt kifosztott gyűjteményéről éppúgy csak régi fényképek tanúskodnak, mint a puritán egyszerűségű, minden fényét a benne őrzött műkincsektől nyerő egykori Károly körút 1. számú Vigyázó-palotáról, amelynek helyén a Magyar Tudományos Akadémia építettett modern bérházat. Rákoskeresztúron a Vigyázó-mauzóleumnak még alapjait is kiszédték, széthordták, s ezt az értelmetlen vandál tettet még az elhunytak maradványainak gyalázatos szétszórásával is tetézték. A kastély is romokban van. S mindez nem a háború – így-úgy még mentegethető – elvadult viszonyai között, hanem az ötvenes-hatvanas évek, majd a pangás időszakának még inkább lealjasodott környezetében történt!

Az Akadémiának mint Vigyázó Ferenc 1921-ben, majd 1923-ban készített végrendelete alapján örökösnek, kötelessége lenne az emlékezet ébren tartása, de nem teheti. 1949-ben, mint minden más birtokost, megfosztották vagyonától, és így a Vigyázó-örökséghez fűződő jogaitól is: nincs hol eleget tegyen akár kegyeleti kötelezettségeinek is. Egyedül könyvtára őrzi teljes épségben, kiváló és öntudatos egykori tisztviselőinek áldozatvállalása révén a háború pusztításait átvészelő mintegy 17 000, a Vigyázó-könyvtárból öröklött kötetet s a vészeket átvészelt gyűjtemény töredékeit: a képek közül a legnevezetesebbeket: Mányoky Ádám Podmaniczky családi portréit (helyettesíthetlenségük és nagy művészettörténeti rangjuk miatt letétként a Magyar Nemzeti Galéria

állandó kiállításán), némi maradványokat az ezüst-gyűjteményből, melyből a legjelentősebbek átadásra kerültek az Iparművészeti Múzeum gyűjteményébe. Hálásak is vagyunk tehát a Rákoskeresztúrról jött kezdeményezésnek. 2008-ban magunk is meglepetéssel tapasztaltuk a rövid időre az Akadémia székházában egyesített gyűjtemény-töredék magas rangját, s követhettük az emlékülés sok alig ismert tény feltáró előadásait, együtt a „helyiekkel”. Magam mint ez időben megbízatásom utolsó napjait töltő alelnök, hivatali időm egyik ajándékának tekintem, hogy ezt a megemlékezést még megérhettem.

De a Vigyázó-vagyon, amelynek átadása és felhasználása Vigyázó Ferenc halála után még sokáig elhúzódott, nagyságán s a kivételes adományozói gesztuson kívül, melyek önmagukban is tiszteletet keltenek, még sok, napjainkban is igen aktuális gondolatot ébreszt. Az Akadémia 1936-ban kelt ügyrendje még rendezetlen állapotokról számolt be. Ekkor még egy bizottság rendelkezett a vagyonnal s a perek, egyezkedések lefolytatásával. Ekkor vált meg az Akadémia a perbeli követelések kiegyenlítésére a régi parkkal övezett vácrátóti kastélytól és birtoktól is, amely – tulajdonképpen véletlenül – az államosítás után, 1952-ben került vissza az Akadémia tulajdonába.

Vigyázó Ferenc hagyatéka akkor került az Akadémia birtokába, amikor az a 19. században alapítói és jótevői révén felhalmozott és a tudomány függetlenségének fedezetéül szolgáló egész vagyonát az első világháború következtében elvesztette, s 1925-től már rendszeres államsegélyre szorult – függetlenségét első ízben kényszerűen feladva. A Vigyázó-hagyatéknem elsősorban kedvező körülményeket teremtett, hanem mindenekelőtt a tudomány függetlenségének lett a biztosítója. Magától értetődő, hogy 1949-ben ennek eltörlése volt az újjászervezés egyik első teendője. Ma, amikor ez a vagyoni függetlenség és szellemi szabadság nemcsak nosztalgikusan felemlítendő, hanem kívánatos állapotnak is látszik, egyre többször kerülnek szóba a Vigyázó-vagyon sorsa, s e történet minket érintő tanulságai. Visszafordítani mindazt, ami megtörtént, aligha lehet. Orvosolni az erkölcsi veszteségeket talán mégis.

Szolgálja ezt a rákoskeresztúriak és az akadémia-beliek (vannak köztük szerencsére, akik mindkét csoportnak tagjai) összefogása Vigyázó Ferenc emlékezetének megőrzésére!

MAROSI ERNŐ
az MTA rendes tagja

A Podmaniczky–Vigyázó család és gyűjteménye

Ez a kiállítás egy rekonstrukció. Két nemesi család, a dunántúli eredetű Vigyázó és a Pest megyei Podmaniczky-família műkincsgyűjteményének rekonstrukciója. Hogy a két, a török hódoltság után felemelkedő család gyűjteménye most nagyobb-részt rekonstruálható, elsősorban annak köszönhető, hogy 1928-ban Vigyázó Ferenc a család vagyonát és ennek részeként a több generáció által összegyűjtött műkincseket a Magyar Tudományos Akadémiára hagyta.

A művelt és a művészetek iránt fogékony nemesség körében nem volt ismeretlen az ilyenféle gyűjtőtevékenység. A Vigyázó–Podmaniczky-gyűjteményhez sok szempontból hasonló kollekciókkal a 19. században másoknál is találkozunk. Itt Jankovich Miklóst érdemes megemlíteni, akinek gazdag gyűjteményeiben festmények, iparművészeti alkotások, kódexek, ősnymtatványok egyaránt voltak. A Vigyázó-gyűjteménnyel sok szempontból hasonlóságot mutat a Teleki családhoz, elsősorban a Mihály, illetve József nevéhez köthető, komoly ötvöstárgyakat és gazdag könyvtárat őrző kollekció. Ezenkívül több nemesi familiában megőrződtek nagyobb gyűjtemények – ha nem is a Vigyázóéhoz hasonló műfaji gazdagságban. Egyebek mellett a Radvánszky család főként 17. századi ezüstműket felölelő kollekciója, illetve az idősebb

Apponyi Antal által alapított családi könyvgyűjtemény érdemel említést. A 19. század folyamán – sok más magángyűjteményhez hasonlóan – az előbb felsorolt együttesek darabjai közül többet a nemzet és annak jeles intézményei számára tulajdonosaik felajánlottak. Így került Jankovich Miklós első gyűjteménye a Nemzeti Múzeumba, Apponyi Antal egykori könyvtárának kiemelkedő darabjai az örökösök révén az Országos Széchényi Könyvtárba. A Teleki József-féle könyvgyűjtemény pedig a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának alapját képezte. A Vigyázó-vagyonnak és benne a gyűjteménynek az Akadémiára hagyományozása tulajdonképpen azokhoz a Telekivel megkezdődött hazafiúi lelkesedésből tett adományokhoz kapcsolódik, mellyel a 19. századi művelt nemesség a tudomány első számú letéteményesének tekintett intézményre bízta vagyonát – nem egy esetben azzal a szándékkal, hogy az abban lévő vagyonrészek a tudomány művelését közvetlenül segítsék. Ma úgy tűnik, hogy (a különböző későbbi veszteségek ellenére) épp ez az adományozás teremtette meg a lehetőségét annak, hogy a mindenekelőtt a Vigyázó Sándor által összegyűjtött műkincsegyüttes nagyobb-részt megmaradjon és ezáltal egy igen fontos nemesi gyűjtemény megismerhetővé váljék.

Vigyázó–Podmaniczky kettős címer, Rákoskeresztúr, kastély, oromzatrészlet

Nézzük meg közelebbről a családot, családokat, melyeknek ez a kincstár a létrejöttét köszönheti.

A Pest megyei lutheránus Podmaniczky család birtokának központját tekintve a 17. században már aszódi illetőségű volt, noha több környező településen voltak nemcsak birtokai, de épületei is. A 18. század elején, Podmaniczky Jánosnak Osztroluczky Judittal kötött házassága révén váltak a rákoskeresztúri földek birtokosaivá, és az 1730 előtti kezdeti építkezések után az 1760-as években felépítették itt jeles barokk kastélyukat, mely a környék kastélyai közül mindenekelőtt a pécelivel mutat rokonságot. Gyermekük között a rákoskeresztúri birtokot öt részre osztották, a kastélyt magában foglaló rész Podmaniczky Erzsébeté és Bulyanovszky Sándoré lett. A birtokot mintagazdasággá fejlesztették, továbbá angolkertet hoztak itt létre. Gyermektelenek lévén, a birtok Podmaniczky (II.) Jánosé lett, tőle 1832-ben hasonló nevű fiára szállt, aki is-

mét egyesítette azt. 1883-ban bekövetkezett halála után lánya, Podmaniczky Zsuzsanna és férje, Vigyázó Sándor lettek a kastély és a gazdaság tulajdonosai. Ez időtől kezdve a család a vidéki kastélyt és a Vigyázó család pesti, klasszicista városi palotáját egyaránt használta, de úgy tűnik, a családi gyűjtemények (a Podmaniczky-ösgaléria és a Vigyázó Sándor-féle könyv- és kincstár) egyesítésére ekkor még nem került sor. A Podmaniczky család tagjai művelt, széles látókörű, a korabeli nemesi értelmiséghez tartozó személyek voltak. A Podmaniczky Jánost követő generáció a kor művelt rétegével, neves személyeivel volt komasági, sógorsági viszonyban, illetve baráti kapcsolatban. Elég itt Ráday Gedeonra, Orczy Lőrincre utalni. Vagy Belezsnayné Podmaniczky Mária pesti szalonjára, mely a 18. század végi magyar irodalmi élet képviselőinek volt találkozóhelye. Podmaniczky József (1756–1823) zeneértő férfiú volt, maga is zenélt (a korban jó nevű bil-

lentyűjátékos volt), továbbá tudjuk, hogy személyesen ismerte Carl Philipp Emanuel Bachot, Haydnt és Beethovent, utóbbinak fellépéseit Bécsben látogatta. Podmaniczky (III.) János (1786–1883) hasonló képességgel rendelkezett, és fennmaradt több, általa írott zenedarab is.

A Vigyázó család a 18–19. század jelentős dunántúli nemesi famíliája volt. A Veszprém megyei eredetű Vigyázók (korábban Wachter) három tagja, Ferenc, Mihály és Pál már az 1754–1755. évi összeírásakor felvételt az igazolt nemesek közé. A család nemességét az uralkodó 1808-ban igazolta (LR. LXII/317). A család vagyonát a már Pesten meglepedett Vigyázó Antal (1793–1861) – nem mellesleg a napóleoni háborúk jeles kapitánya – alapozta meg. Birtokain építkezett (Abony), saját könyvtárát utazásai során gyarapította.

Fiát, Sándort (1825–1921), aki 1895-ben az uralkodótól elnyerte a grófi rangot (és vele a címert), már a kortársak is bibliofilként ismerték. Művelt, nagyratörő, céltudatos nemes volt, aki egyik legfontosabb feladatának tekintette, hogy az apjától örökölt könyvtárat jeles darabokkal, mindenekelőtt hungarikumokkal gazdagítva kiemelkedő együttessé emelje. Ennek érdekében személyes és közvetlen kapcsolatot alakított ki Európa legnevesebb könyvkereskedőivel, melynek eredményeképpen több unikális darabot, illetve bibliofil példányt is sikerült megszereznie.

Sándor nemcsak a műgyűjtemény gyarapításában, hanem a birtokok és a gazdaság fellendítésében is igen jelentőset alkotott. 1871-ben maga vásárolta meg a vácrátóti birtokot, ahol kastélyt és mellé parkot tervez-

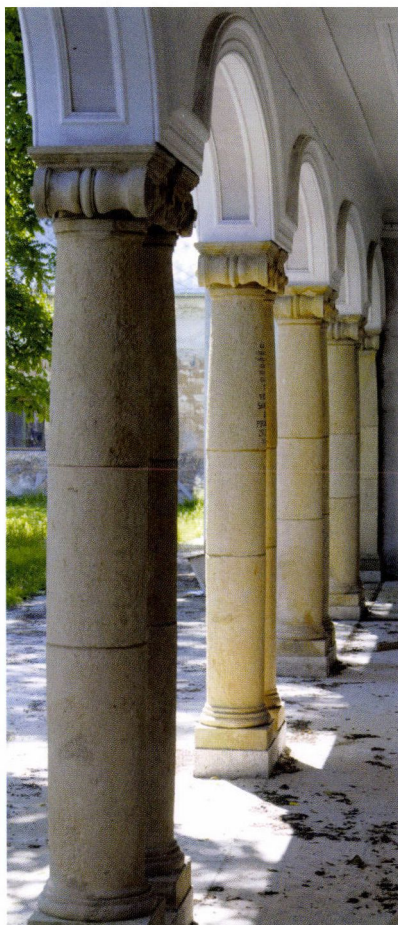
tetett. Az utóbbit Jámbor Vilmos – aki akkor az alcúti főhercegi kastélyparkban dolgozott – részben romantikus angol, részben klasszikusabb stílusban formálta meg.

Vigyázó Sándornak Podmaniczky Zsuzsannával történt házasságával az addig gazdag könyvtáráról híres és emellett ezüstműűről, kárpitjairól is számon tartott, valamint keménycserepet, porcelánokat, üvegtárgyakat felölelő sokrétű műgyűjteménye tovább gyarapodott nyomtatványokkal, grafikákkal és nem utolsósorban festményekkel – rangos ősgalériával. A házasság révén lett közös tulajdonuk a Podmaniczkyak rákoskeresztúri kastélya. Ez a barokk kastély, mely 20. századi bővítések nyomát is magán viseli, lett később otthona a Podmaniczky és Vigyázó családtól a Magyar Tudományos Akadémiára szállt gazdag műgyűjteménynek.

Vigyázó Sándor gyűjteményét a Károly körúti, egykori Vigyázó-palotában helyezte el és tette az arra kiválasztottak, személyes vendégei, jó barátai számára látogathatóvá. A palotát sejtethően anyai nagypapja, Csák József (†1834) és felesége, Jarko Johanna építtette nem sokkal a 19. század fordulója után, melyet 1836-ban az egyetlen leánygyermek, Barbara, addigra Vigyázó Antalné (1798–1892), és férje nevére írták át. Ezt a palotát és a sejtethően benne őrzött kis gyűjteményt örökölte anyja halála után Vigyázó Sándor. Az általa nagymértékben gazdagított kollekciónak iparművészeti alkotásokat felölelő, komoly művészi értéket képviselő részében a tudatos gyűjtést és gyarapítást kevésbé érezzük, mint a könyvek esetében. Ennek talán az inspiráció kisebb mértéke (fő gyűjteményi együttesnek a könyveket te-

kintette) és az ezen a téren kevésbé kiépített kapcsolatrendszere lehetett az oka. Így fordulhatott elő, hogy több, specialisták számára már a korban is egyértelmű utánzatot (17. századi tárgyak stílusát idéző darabokat) is megszerzett. A Vigyázó család Károly körüti házának kiemelkedő díszje volt négy 17. századi és legalább két 18. századi, flamand és francia szövőműhelyekből származó szövött kárpit. Közülük a legkorábbiak különböző sorozatokhoz tarto-

Árkádsor, Rákospalota, kastély, nyugati szárny

zó, mitológiai és allegorikus jelene-
teket megőrkítő darabok.

A gyűjtemény darabjainak korát tekintve feltűnő a 16–17. század hangsúlyos jelenléte, mind a könyveknél, mind a sokszorosított grafikáknál, mind az iparművészeti tárgyakkal. Ehhez szükséges hozzátenni, hogy (mint ezt kora más gyűjtőinél is megfigyelhetjük) nemcsak a nemzeti művészet emlékei szerepeltek palotájában, hanem az egyetemes kultúra fontos műalkotásait is megszerezte – még ha az utóbbiak közül némelyek vélt magyar vonatkozásuk miatt kerültek is őhozzá.

Vigyázó Ferenc (1874–1928) és ifj. Sándor szintén gyarapították az elődök által felépített gyűjteményt. Talán nem véletlen ugyanakkor, hogy végrendeletükben mindketten a Magyar Tudományos Akadémiát támogató alapítványokat tettek. Ifj. Vigyázó Sándor végrendeletében a bölcsészet és jogtudományok terén az Akadémia támogatásával létrejövő újabb munkák megjelentetését szándékozott alapítványából finanszírozni.

A fivére korai halála után a vagyon teljes jogú örököse, a szintén fiúörökös nélkül meghalt Vigyázó Ferenc – szülei kívánságának megfelelően – egész hagyatékát (ingatlanokat, birtokokat, pénzügyi eszközöket és magát a gyűjteményt) a Magyar Tudományos Akadémiának juttatta. Ennek az adományozó gesztusnak 1928-ban igen-igen nagy jelentősége volt. Ennek révén ugyanis az első világháború után anyagi függetlenségét elvesztő, veszélyeztetett intézmény működése vált biztosítottá. Így a következő években a Vigyázó-birtokokból és -telkekből, továbbá a pénzeszközök kamataiból befolyó bevételek azt a hón áhított függetlenséget hoz-

ták meg az Akadémiának, mellyel alapítása óta nem rendelkezett.

Az Akadémia az így rendelkezésre álló pénzeszközök révén saját biztos alapokon nyugvó működésének megteremtése mellett mindenekelőtt a magyar tudományosságot kívánta szolgálni (könyvkiadást, kutatásokat támogató alapítványok).

A gyűjtemény első bemutatására és ilyenformán rekonstruálására 2008 tavaszán a Magyar Tudományos Akadémia Művészeti Gyűjteményében került sor. Azáltal hogy

ez év novemberében a rákoskeresztúri Erdős Renée Házban ismét alkalom nyílik az egykori gyűjtemény bemutatására, nemcsak a kollekciónak azóta különböző helyeken őrzött kiemelkedő darabjainak egy helyen való tanulmányozására nyílik mód, de reméljük hogy az áttekintések és e rövid katalógus a kollekción és valamikori birtokosait érintő, jobbára még hiányzó kutatások fontosságára is felhívja a figyelmet.

Papp Gábor György

*Oszloprészlet, Rákoskeresztúr, kastély,
nyugati szárny*

Családi iratok, relikviák

**A bojári VIGYÁZÓ család
családfája, 1884**

Papír, tus, akvarell, 48,3×63,8 cm
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye
a Vigyázó-Podmaniczky levéltárból

**VIGYÁZÓ Sándor grófi címere,
1895**

Papír, akvarell, 35×26,7 cm
Jelezve j. l.: E. Krahl, Wien
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Képek 2° 4/1

**VIGYÁZÓ Ferenc (1874–1928)
fényképe, é. n.**

Strelesky, Budapest
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Ms 5074/16

**VIGYÁZÓ Antal (1793–1861)
portréja**

Kiadta Vereby Soma. Nyomt.
Pollák Testvérek Pesten, 1866
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Képek 2° 11/1

**VIGYÁZÓ Antalné,
született Csák Borbála fényképe,
1860-as évek**

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Képek 2° 7
A Vigyázó-hagyatékából származó
fényképalbumból

**VIGYÁZÓ Sándor (1825–1921)
versgyűjteménye diákkorából,
é. n. [1840-es évek]**

I-VIII. füzet
Papír, fűzve
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye RUI 4° 301/1

A kisméretű, kézzel írott és fűzött
kötetekbe a megelőző évtizedek és
az akkori jelenkor költőinek versei-
ből gyűjtött össze egy gazdag válo-
gatást. Megtalálhatjuk köztük Cso-
konai *Reményhez* c. versét, Vörös-
marty *Fóti dalát* és a *Szózatot*, vala-
mint Kisfaludy Sándor több versét is.

**VIGYÁZÓ Sándor (1825–1921)
útinaplója 1854. június 30-tól**
Eredeti kézirat, 1 kötet, 15 beírt fol.
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Tört. Naplók 8° 30

**VIGYÁZÓ Sándor (1825–1921)
portréja, é. n.**
Litográfia, 363×245 mm
Ny. Légrády Testvérek Budapesten
MTA MGy Iksz.: 784

Vigyázó Sándor portréja, litográfia

Vastagh László: Vigyázó Ferenc portréja, bronz, 1929

Gróf VIGYÁZÓ Sándor gyász-
jelentése [Budapest, 1921.
március]
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye RAL 1266/1921

VIGYÁZÓ Ferenc,
ifj. VIGYÁZÓ Sándor és
VIGYÁZÓ Jozefa fényképei,
1882
A Vigyázó-hagyatékból származó
fényképalbumból
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Képek 2° 9

Vigyázó Sándor és Podmaniczky
Zsuzsanna gyermekeiről készült vi-
zitkártya-fotók a családi albumban
maradtak fenn.

VIGYÁZÓ Ferenc kisdíakkori
növénygyűjteménye
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Természettudomány
4° 20

A több száz virágos növényt tartal-
mazó gyűjtemény nem mérhető
Haynald Lajos vagy Kossuth her-
báriumaihoz, de művelődéstörté-
neti jelentősége teljessége és épsé-
ge miatt mindenképpen figyelemre
méltó.

Ismeretlen művész: VIGYÁZÓ
Ferenc (1874–1928) portréja,
1890 k.
Olaj, vászon, 71×58 cm
MTA MGy ltsz.: 174

**VASTAGH László (1902–1972):
VIGYÁZÓ Ferenc (1874–1928)
portréja, 1929**
Bronz, 82,5 cm
j. balra hátul: Vastagh László, 1929
MTA Mgy Iksz.: 780

A szobor a Magyar Tudományos Akadémia megrendelésére készült el 1929-ben. Az eredeti, mára elpusztult fehérmárvány szobrot vörösmárvány talapzaton még abban az évben elhelyezték az Akadémia Dísztermében. Az örökösök birtokában megmaradt gipszöntvény alapján elkészült modern bronzmásolat az elpusztult példányt pótolja.

VIGYÁZÓ Ferenc végrendelete,
1923. október 25.
Budapest Főváros Levéltára
VII.203. 1425/1923

Ebben részletesen kifejti az atya akaratának megfelelő végrendelete rendelkezéseit, benne a Magyar Tudományos Akadémiára hagyandó vagyron részleteivel és az ahhoz tartozó kikötésekkel.

Totenschein (Vigyázó Ferenc német nyelvű haláleset-felvételi jegyzőkönyve)

Bécs, 1928. augusztus 1.
Budapest Főváros Levéltára
VII.12b. 267.706/1928 Fol. 449

VIGYÁZÓ Ferenc haláleset-felvételi jegyzőkönyve
Budapest, 1928. augusztus 9.
Budapest Főváros Levéltára
VII.12b. 267.706/1928 Fol. 473–474

**VIGYÁZÓ Ferenc
gyászjelentése**
Budapest, 1928. augusztus 3.
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye K 1188/1

**VIGYÁZÓ Ferenc temetésén
készült fényképek**
Rákoskeresztúr, 1928. augusztus 6.
Korabeli fényképmásolat
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Ms 5074/21

Gyászbeszéd a temetésen. A képen balról jobbra: *Szily Kálmán* államtitkár, *Szabolcska Mihály* tiszteletti tag, *Petry Pál* államtitkár, *Szinnyei József*, az MTAK főkönyvtárnoka, gr. *Klebelberg Kunó*, vallás- és közoktatásügyi miniszter, *Balogh Jenő*, az MTA főtitkára, *Vargha Gyula*, az MTA másodelnöke látható.

A Podmaniczky család kottatára

A 18–19. század fordulójáról fennmaradt magyar főúri zenegyűjtemények közt előkelő helyet foglal el a báró Podmaniczky és gróf Vigyázó család birtokából származó muzeális kottaanyag, mely végrendeleti úton került az MTA Kézirattárába, ahol 32 mappába került beosztásra Ms 10 060–10 090 jelzet alatt, mindösszesen kb. 1500 tételt tartalmaz. A csekély jelentőségű kisebb használati darabok, nem túl ritka nyomtatott kiadványok mellett számos ritkaságszámba menő nyomtatvány, hungarikum, unikális kézirat, illetve autográf teszi különlegessé a gyűjteményt. Az anyag nagyjából fele-fele arányban tartalmaz kéziratokat és nyomtatványokat, melyek zöme jó állapotú és hiánytalan. A kották mintegy harmada szerző megjelölése nélkül maradt fenn.

Barna Péter

XII | Deutsche Taenze

| im Clavierauszug | welche in dem K. K. kleinen Redouten Saal | in Wien | aufgeführt worden |

Componirt von Herrn | LUDWIG van BEETHOVEN | in Wien bey Artaria et Comp. | [lemezszám]

609 , 45 x^t, nyomtatott első kiadás (1795 december), balra fenn:

N: 14 (régijelzet), jobbra fenn:

Első kiadás | 1795 (Major Ervin jegyzete)

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 10.060/8

A kottagyűjtemény majdnem felét (790 darab) különféle táncsorozatok teszik ki, melyek közül a legtöbb

(245 darab) az úgynevezett *Deutsche Tänze* kategóriába tartozik. Beethoven 1795 májusában előfizetési felhívást tett közzé a Wiener Zeitungban op. 1-es három zongoratriójára, melyeket korábban már szűkebb körben bemutatott. Podmaniczky József báró (1756–1823) valószínűleg a szerző előadásában hallhatta a darabokat, melyekből 3 példányra fizetett elő, melyek 1795 augusztusa során készültek el az Artaria-kiadónál. Bécsben rendszeresen rendeztek nyilvános táncmulatságokat, melyekre többek között Mozart, Haydn és Beethoven is írt darabokat, utóbbi WoO 8-as zenekari táncdarabjait maga írta át billentyűs hangszerre, mely az év végén jelent meg az Artariánál. A fenti kiadvány az első szériából való, valószínűleg Bécsben vásárolták.

Adagio. /Ex E Dur/

| per | Clavicembalo ou Forte Piano | del | Signore Gius. HAYDEN.

Joseph SCHÜR kéziratol másolata (1799 körül), balra fenn: N: 15 (régijelzet)

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 10.061/1

A táncok és különféle operarészletek mellett a billentyűs- és gitárművek teszik ki a gyűjtemény harmadik legnagyobb csoportját (203 darab), melyek közt számos átíratot találunk. Haydn Apponyi Antal György (1751–1817) grófnak, a bécsi Musikverein első elnökének ajánlott 6 vonósnégyese (Hob: III/69–74) a megjelenés után (1795/96) hamar nagy érdeklődésre talált, s rövidesen

különböző átiratokat dobtak piacra a kiadók. A gyűjteményben levő kéziratok tetemes része az 1795–1805 közötti időszakból származik, s Joseph Schür kezeírása. A fenti Adagio az op. 74 Nr. 3-as „lovaskvartett” lassú tételéből készült bilentyűs-átirat, mely címe alapján a bécsi Artariánál megjelent nyomtatott változat (1799. március) kéziratosa másolata.

Six | Rondeaux | Hongraises Nouveaux & Trio

| pour | Deux Violons, Alte & Violoncelle Obligé; | Dediés & Composés | Monsieur le Baron Jean | de PODMANICZKY | par | son très obbeissant Serviteur | Antoine G: CSERMÁK. | 1809, autográf szölamanyag eredeti borítóval
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 10.062/2

Noha a nagy mennyiségű táncdarab közt arányában igen csekély a magyar táncok száma (54 darab), azon belül is főként a korai verbunkos darabok vannak inkább képviseltetve, mégis jelentőségében megkülönböztetett fontosságú ez a csoport. A verbunkos történetének 1800 utáni virágkorában működött a valószínűleg cseh származású Anton Georg Chermak, másként Csermák Antal György (c. 1774–1822), aki klasszikus zenei képzéssel fogott a korabeli nyugati műzene és a magyar nemzeti stílus egyesítéséhez. A gyűjtemény több kisebb alkalmi kompozíció mellett számos nagyobb szabású darabját őrizte meg, köztük a modern hangfelvételt és kottakiadást is megélt *Az intézett veszedelem a' vagy Hazza szeretete* (1809) című program-szvitjének vonósnégyes változa-

tát, mellyel Napóleon ellen buzdította harcba a magyar nemességet. A *Six Rondeaux* triós formájú táncok füzére, a végén jól kimunkált *Codával*, melyek igen virtuóz technikai felkészültséget igényelnek az előadóktól.

PODMANICZKY János 6 *Magyar* tánca hegedűre (1803)

Autográf tisztázat, jobbra fent:
„J.[ohann]A.[nton]P.[odmaniczky]”
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 10.072/11
Fol. 1

PODMANICZKY János *Deutsche*

| a | Violino Primo | Violino Secondo | e | Basso | Del Sig^r: Jos: Schülde^r” kéziratos szölammásolat (valószínűleg Pest), jobbra lent:
„Jean Podmaniczky mp.”
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 10.072/11
Fol. 11

Podmaniczky János báró (1786–1883) névjegye több kottán is megtalálható a gyűjteményben, amelynek egy nagyobb hányada az ő birtokából származhat. A kották üres soraira helyenként saját rövidke, magyar stílusú hegedűdarabjait jegyezte fel, akárcsak a fenti *Deutsche* utolsó lapjának a hátára. A 6 *Magyar* tánc virtuóz hegedűjátékosra vall, s a 4., illetve 6. darab felirata szerint 1803 novemberében és decemberében komponálta őket. A 4–6. *Magyarnak* a fogalmazványa is fennmaradt. János báró először 1809-ben, majd 1820–1821 során tartósabban pártfogásába vette a verbunkosszerzők egyik legkiválóbbikát, az állandó pénzhiánnyal küzdő Csermákot, aki kis alkalmi tánckompozíciókkal és

versikéssel próbált jótévedője kedvében járni, aki ezeket gondosan megőrizte.

Due Sonate

| Per il Clavicembalo o Forte Piano
| coll Accompagnamento d'un
Violino et Violoncello | Composte
e Dedicato | all Illustrissimo Sig: r
Barone | GIUSEPPE de
PODMANICZKY | Consigliere alla
Luogotenenza Reale d'Ungheria |
dal Suo Umilissimo Servitore |
GIOVANNI SPECH | Op. I. |
a Vienna presso Artaria e Comp.: |
[lemezsám] 714, f 2, első
nyomatott kiadás szerző által
javított példánya (1797), szólamok
(celló hiányzik), balra fent: N: 5
(régi jelzet)
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Ms 10.081/6

A gyűjteményben lévő 56 kamaramű között mindössze 7 triót találunk. A pozsonyi születésű Johann Spech (1767–1836), miután alapos zenei oktatásban részesült, 1792-ben a budai Helytartótanács szolgálatába lépett, ahol hamarosan kapcsolatba került a kiváló billentyűsjátékos Podmaniczky József báróval, aki göttingeni egyetemi évei alatt felkereste Hamburgban a második Bach fiút, Carl Philipp Emanuelt, majd Haydnal, Beethovennel is megismerkedett. Kieszközölte az akkor már világhírű Haydnál, hogy patronáltja, Spech zenei mesterképzésben részesüljön nála. A tanítás díját nagyvonalúan Podmaniczky fedezte – erre utal az első trió zárótétele, ami nem más, mint egy érdekesen hangszerelt négyszólamú fuga. A példányon jól látható, hogy sokszor és nagy előszeretettel használ-

ták a család tagjai, s feltehetően Podmaniczky Jánosé lehetett, akinek Spech később op. 19-es kvartettjét ajánlotta.

Trauer Cantate | von | Joh. SPECH

„Mit dieser *Cantate* | welche den
16ten: *Juni* 1823 | in der
evangelischen Kirche | mit großer
Stimmen und | Orchester Besetzung |
aufgeführt wurde | Habe ich
meinem dahin geschiedenen
Freunde, und Wohltäter | *Baron*
Joseph Podmániczky | ein ewiges
Andenken geweiht | *Pest* den 16ten
Juni 1823 *Johann Spech* M^{nia}”,
a szerző által korrigált kéziratos
partitúra-másolat
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Ms 10.063

Podmaniczky József báró 1823. május 11-én, „egy hónapi terhes, mejjbeli vizibetegség és az ebből következett gut ütés által” hunyt el. „tántoríthatatlan hűségű, a közszolgálatok terhe alatt csüggedetlen Hazafi, a legtisztább szeretetű Atyafi, a tudományok kedvelője 's fáradhatatlan munkásságú előmozdítója, embertársainak nyíltszívű, segedelemre mindenkor kész barátja”. Spech, akit Podmaniczky nemcsak anyagilag támogattott, de magával is vitte párizsi kiküldetése során (1816–1818), több nagyobb szabású művet komponált barátja közbenjárására, s az utolsót pedig annak halálára. A gyászkantáta rövid előjátékkal és hangszeres fúgával indul. Spech ezzel utal arra, hogy Haydnál végzett zeneszerzői mesterképzését Podmaniczky tette lehetővé, s az ő kérésére illesztett Spech néhány részletet a műbe Georg Friedrich Händel *Messiás* (1741)

című oratóriumából, pontosabban annak Mozart-féle átdolgozásából (1789). Ezt Esterházy János gróf bécsi palotájában mutatta be a szerző 1789. március 6-án, ahol Podma-

niczky bizonyára jelen volt. A gyász-kantáta szövegekönyvét Spech barátja, a Vereingte Pest-Ofener Zeitung főszerkesztője, Johann Christoph Rösler írta.

A Vigyázó-birtokok

Vácrátót

Vigyázó Sándor 1871-ben vásárolta meg a vácrátóti birtokot, ahol az első, 1830-as években épült kastély felhasználásával újat emeltetett. A romantikus, német neogótikus stílusú, tornyos épület 1872-ben már készen állt. A parkot Jámbor Vilmos – aki akkor az alsúti főhercegi kastélyparkban dolgozott – tájképi, romantikus stílusban formálta meg.

A vácrátóti birtok mintagazdaságáról volt híres – itteni terményeivel Vigyázó Sándor több díjat megnyert. A vadászatnak és lovaglásnak is hódoló gróf tenyésztett lovaival is többször sikert aratott. Kastélyának gazdag berendezését Klösz György 1899 körül készített fotói örökítik meg számunkra.

A birtok az 1930-as évek elején az Akadémiának az örökösökkel folytatott pereskedései során kötelesrészként visszakerült Vigyázó Jozefin lányához, Bolza Mariettához, aki utóbb Zichy Domokoshoz ment feleségül. A régi kastélyt az 1930-as években lebontatták, helyébe egyszerűbb kúriát építettek. A mintagazdaság részét alkotó botanikus kert ezekben az években fokoza-

san tönkrement. 1946 májusában az Országos Természettudományi Múzeum kapta meg a birtokot. 1952-ben a Vácrátóti Természetvédelmi Park és Biológiai Állomás az Akadémia kezelésébe került, és megalakult itt az MTA Botanikai Kutatóintézete. Az egykori botanikus kertet helyreállították és a ritka növényeket újratelepítették.

VIGYÁZÓ Sándor kastélya Vácrátóton. A kastély előrész

Klösz György felvétele, é. n.
[1890-es évek]

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Képek 2° 15

Klösz több fényképsorozatot készített a vácrátóti kastélyról. Az, amelyekhez ez a fotó is tartozik, Vigyázó Sándor gyűjteményében külön díszes albumban maradt fenn.

VIGYÁZÓ Sándor kastélya Vácrátóton. A kastély melléképülete

Klösz György felvétele, é. n.
[1890-es évek]

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Képek 2° 14

Vigyázó Sándor kastélya Vácrátóton, a kastély előrésze, Klösz György felvétele, 1890 k.

VIGYÁZÓ Sándor kastélya
Vácrátóton. A kastély parkja
mesterséges tóval és kerti házzal
 Klösz György felvétele, é. n.
 [1890-es évek]
 MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
 Gyűjteménye Képek 2° 14

VIGYÁZÓ Sándor kastélya
Vácrátóton. A kastély
szalonja
 Klösz György felvétele, 1899
 MTAK Kézirattár és Régi
 Könyvek Gyűjteménye Képek
 2° 6/III

Vigyázó Sándor kastélya Vácrátóton, a szalon, Klösz György felvétele, 1890 k.

Jellegzetes historizáló enteriőr, különböző stílusú és korú (jobbára 19. századból való) berendezési tárgyakkal, bútorokkal. Egykori berendezéséről Vigyázó Ferenc halálát követően felvett hagyatéki leltár egy fejezete szolgál részletes információkkal.

VIGYÁZÓ Sándor kastélya Vác-rátóton. A kastély könyvtárterme
Klősz György felvétele, 1899
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Képek 2° 6/III

A mértéktartóan berendezett könyvtárteremben a nagyméretű könyvszekrények üvegajtajain V. S monogram volt olvasható.

SCHICKEDANZ Albert
(1846–1915) – **MORELLI**
Gusztáv (1848–1909):

Az 1885. évi Budapesti Országos

Általános Kiállítás Oklevele

VIGYÁZÓ Sándor részére:

rátóti „szép és sokoldalú zöldséggyűjteményéért”. Budapest, 1885. szeptember 16.

Papír, fametszet, 540×645 mm
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Képek 2° 20

A vácrátóti birtokot felvirágoztató gróf számára kiállított oklevelet az építész Schickedanz Albert (1846–1915) rajza alapján Morelli Gusztáv (1848–1909) metszette. A rajzművészetben is otthonosan mozgó Schickedanznak több hasonló tárgyú munkáját ismerjük (Üdvözlő felirat az uralkodópárhoz Mária Valéria főhercegnő esküvője alkalmából, Kochmeister Frigyes díszoklevélinek terve).

Nagyberki

A nagyberki kastély
fényképe

Klősz György felvétele, platinotípiá, é. n.

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Képek 2° 5/1

Abony

Az abonyi kúria
fényképe

Klősz György felvétele. é. n.
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Képek 2° 5/2

A Vigyázó család pesti házai

A Károly körút 1. sz. házat Vigyázó Sándor nagyapja, Csák József és felesége építtette az 1800-as évek legelején. Az épület tulajdonosa 1836-ban lánya, Csák Borbála (Barbara) és férje, Vigyázó Antal lett. Tőle jutott a telek és a rajta álló ház a Vigyázó család birtokába. A klasszicista városi palota homlokzata a 18. sz. végének ízlésvilágához áll közelebb, de az elegáns lépcsőház kubusos formálásával, öntöttvas korlátjának formáival a klasszicizmus szép emléke. Ezt a formálást látjuk viszont a végigfutó udvari függőfolyosó korlátjánál is. A 20. században a lépcsőházban állott 1830 körüli kútszoborról közelebbi információval nem rendelkezünk. Az udvarban, a kor szokásának megfelelően, falikút kapott helyet.

A Károly körüti régi Vigyázó-ház fényképe, 1936

Borsodi Géza felvétele
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye
Ms 5074/28

A Károly körüti régi Vigyázó-ház fényképei, 1929

Ismeretlen felvétele
– Külső homlokzat DNy felől
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 339/1
– Lépcsőház földszinti nézete
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 339/6
– Lépcsőház emeleti nézete
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 339/7

A Károly körüti Vigyázó-ház homlokzata délnyugat felől, 1929

A Károly körúti régi Vigyázó-ház I. emeleti alaprajza, 1928
Pausz, tus, 280×420 mm
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye K 1209/1. 150

A minden valószínűség szerint a hagyatéki leltár felvételéhez használt

rajzon az egyes helyiségek funkcióját feltüntették.

A Nádor u. 20. sz. alatti Vigyázó-ház fényképe, 1929
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye
Ms 339/9

A régi Vigyázó-ház helyén épült akadémiai bérház

Mínt hogy az 1930-as évek elejére a különböző családi pereskedések eredményeképpen az MTA a Vigyázó-örökség mintegy hatvan százalékát elveszítette, felmerült, hogy a kieső bevételeket az Akadémia valamilyen formában pótolja. Így merült fel már 1934-től a Károly körúti Vigyázó-ház helyén egy nagyméretű bérház felépítésének gondolata. A városképileg is kiemelt helyen lévő épületre – a Fővárosi Közmunkák Tanácsának jóváhagyásával – 1937 januárjában meghívásos pályázatot írtak ki. Erre Wellisch Andor, Wälder Gyula, Kotsis Iván, Kertész K. Róbert és Weichinger Károly, valamint Hüttl Dezső nyújtottak be terveket. A tervek értékelésekor az Akadémia bíráló bizottsága Hüttl Dezső tervét választotta kivitelezésre.

Pályázati felhívás kéziratosszövege az MTA bérház tervének elkészítésére
Budapest, 1937. január, k. n.
Voinovich Géza autogr.

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye K 1209/1. 131–137

A Károly-körúti MTA bérház bokrétaünnepéről készült fénykép, 1938

Korabeli másolat. Homlokzati nézet az Astoria Szálló felől
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 5074/29

A Károly-körúti MTA bérház bokrétaünnepéről készült fényképek, 1938

Korabeli másolatok

– *Hüttl Dezső és József főherceg meglekintik az épületet*

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 5074/33

– *Hüttl Dezső, József főherceg és Dudás Kálmán (építésvezető az MTA részéről) a bokréta-ünnepségen*

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 5074/ 35.a

Rákoskeresztúr

A rákoskeresztúri Podmaniczky-kastély (miként arról a bevezetőben szóltunk) Podmaniczky (III.) Jánostól került Podmaniczky Zsuzsanna, és férje, Vigyázó Sándor közös tulajdonába.

A rákoskeresztúri Podmaniczky-Vigyázó-kastély 1928-ban
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye Ms 6298/200

A fotó a rákoskeresztúri kriptá, valamint Vigyázó Ferenc bécsi ravatalának fotóival együtt egy „Gróf Vigyázó-émlékek” c. fényképalbumban kapott helyet.

A rákoskeresztúri birtok kataszteri térképe, 7. szelvény
Magyar Királyi Állami Nyomda, 1884
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye
a Vigyázó-Podmaniczky levéltárból

Az egykori Vigyázó-Podmaniczky levéltárból különféle (eredeti és másolat) birtoktérképek is fennmaradtak. Ezek közül a rákoskeresztúri birtokot több szelvény is őrzi a gyűjteményben. A kiállított szelvényen a kastély épülete is látható.

**MEINIG Artúr (1853–1904):
A rákoskeresztúri Vigyázó-Podmaniczky-kripta terve**

Papír, tus
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye K 1205/5

A terveket Meinig Artúr készítette el. A falképeket Körösfői-Kriesch Aladár kartonja alapján készítették el. A falképek azonban nem nyerték el a megrendelő, Podmaniczky Zsuzsanna tetszését és eltávolíttatta azokat. Az alaprajzot, homlokzatot, oldalnézetet és metszetet mutató rajz a megépülthöz képest csekély eltérést mutat.

Vigyázó Ferenc hagyatéki leltára

Az 1928-ban felvett hagyatéki leltár az öröknyománál lévő (részben rendezetlen) vagyon részleteit tartalmazta. Ezek között külön mellékletben szerepeltek a különböző bankoknál és hitelintézeteknél elhelyezett értékpapírok. Önálló füzetben vannak a műtárgyként felvett darabok (elsősorban iparművészeti tárgyak), mint kupák, serlegek és a zsebórák többsége. Külön leltárkönyvek szólnak a családi könyvtárról. A leltározás során az értékesnek tekintett ezüstneműt és ékszereket szintén külön könyvekbe vezették be – külön a Károly körüti házban lévőket és külön azokat, melyeket biztonságosabbnak tekintett banki széfékben helyeztek el. A Károly körüti Vigyázó-ház bútorai szintén önálló füzetbe kerültek. A hagyatéki leltárak általában (és esetünkben is) helyszíni bejárás során készülnek el. Ezért a Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának mellékleteként különböző füzetekben felvett tárgyak sorrendje (a műtárgyként felvett daraboknál, a könyveknél, az ezüstneműknél és ékszereknél, valamint a bútoroknál) egy-egy szoba berendezésének rekonstrukcióját is lehetővé teszik. Ahhoz, hogy az egyes műegyüttesekről lehetőleg pontos képet kapjunk, nem elég az adott leltárfüzet átnézése, előfordulhat, hogy másutt is találkozunk hasonló műfajú alkotással – az egyes tematikus mellékletekben sokszor nem csak az adott témakörhöz kapcsolódó műtárgyakat találjuk. Erre példaként a bútorokat felsoroló füzet említhető, melybe míves 18–19. századi bútorok mellett több

képzőművészeti alkotást is felvettek. Így a családi portrégaléria festményei közül hármát az úgynevezett közös hálószobában lévőként tüntetnek fel. Ugyanitt egy furulyázó juhász gipsz szobra és egy Bűnbánó Magdolna-festmény is helyet kapott. Eredetileg a szoba a berendezésének a nagy baldachinos ágy mellett egy feketére pácolt íróasztal is a részét képezte, homlokklapján japán lakkbetétekkel. A helyiség mellett volt keleti oldalon a grófnő (Podmaniczky Zsuzsanna), déli oldalon a gróf (Vigyázó Sándor) hálószobája. Itt az északi traktusban, talán a grófnő szobájával szomszédos helyiségben őrizhették 1928-ban azt a két, VPS monogramos ágyat, mely minden bizonnyal a ma az MTA-n őrzött, hasonló monogrammal ellátott két tölgyfa széssel azonos garnitúrához tartozott. Nyugat felé, az utcai traktusban kapott külön háló az ifjú gróf. A női szalont és az úgynevezett nagy szalont egy kisebb, köztes tér választotta el egymástól. Az előbbiben kapott helyet minden valószínűség szerint egy empire stílusú, mahagónifából készült, zöld damasztkárppal bevont ülőgarnitúra, továbbá öt nagy családi kép. A Vigyázó család 17. századi flandriai kárpitjai a nagy szalonnak voltak díszei. A szomszédos két férfiszoba mellett az udvari traktusban egy nagyobb és egy kisebb szobában helyezte el Vigyázó Sándor a könyvtárát, melyet – miként ezt Dézsi Lajos 1928-as egyetemi székfoglaló beszédéből is tudjuk – bibliofil ismerősei rendszeresen felkerestek. Minthogy a házat 1921, de különösen 1923 óta

gyakorlatilag alig használták, az egykor oly gazdag berendezés jelentős része az évek során raktárba került – és így találtak ezekre a hagyatéki leltár felvevői is. Raktárhelyiségben volt egy nagyméretű földgömb – korábban valószínűleg a könyvtárszoba díszsze, miként ahhoz tartozhatott egy nyolcszögletű dohányzóasztalka, továbbá három neoreneszánsz, bőrtámlás szék. Ugyanitt lehetett Arany János, illetve Deák Ferenc gipsz mellszobra is. Raktárhelyiségben volt és eredeti helye ismeretlen Telcs Ede *Enyelgés* c. bronz domborművének.

Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának mellékletei

Az alábbi fűzött, kézzel írott füzetek:

- A) Értékpapírok a Pesti Hazai Első Takarékpénztárban
- B) Értékpapírok a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankban
- C) Értékpapírok a Magyar Földhitelintézetnél
- D) és E) Követelések
- F) Bútorok
- G) Műtárgyak
- H) Könyvek
- I) Régi könyvek
- J) Drágaságok és ékszerek a Károly krt. 1. sz. alatt
- K) Drágaságok és ékszerek a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankban
- L) Drágaságok és ékszerek a Magyar Földhitelintézetnél
- M) Ruhaneműk a Károly krt. 1. sz. alatt
- N) Ruhaneműk Katzer Rt. és Kotterich Sándor cégnél

Másolatokat őriz ebből az MTAK

Kézirattára

Eredetük: Budapest Főváros

Levéltára VII. 12.b. 267706/1928

Árverési jegyzék a Vigyázó Ferenc hagyatékából származó ingóságokról

1930. május

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye K 1192/131

Az MTA Rákoskeresztúri Vigyázó–Podmaniczky Múzeuma

Korabeli fotók a múzeumról, 1944

MTAK Kézirattár és Régi

Könyvek Gyűjteménye

Ms 1054/159–164

1. Ezüsttárgyak vitrinje, benne a ma is meglévő, az Iparművészeti Múzeumban őrzött tárgyakkal
2. 18. sz.-i kályha, tőle jobbra klasszicizáló ifjú büszt, balra konzolasztalon álló díszváza. A falon a Szemüvegárus c. kárpit
3. Ifj. Podmaniczky János és Judit portréja más családtagok portréinak társaságában
4. Teremsor nézete DK felé
5. Teremsor nézete ÉNy felé az ezüsttárgyak vitrinjével, hátrébb egy klasszicizáló büszttel
6. Teremsor ÉNy-i végén álló kandalló, felette tükörrel, balra 16. sz.-i majolikatalakkal

A könyvtár

KÓDEXEK

Biblia

Pergamen, 14. század. Francia királyság. Gótikus könyvirás, piros, kék kezdőbetűkkel
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye K 399

Curtius Rufus: Nagy Sándor

tetteiről. III–XII. fejezet
Petro Candido Decembrio fordítása. Olasz nyelvű
Papír, 1438, Itália. Gothico-antiqua írás, arany alapon növényi ornamentikával díszített színes kezdőbetűk, tintarajzos kalligráfiával
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye K 434

Missale Pataviense a klosterneuburgi ágostonos kanonok számára

Pergamen, 1440–1450
Klosterneuburg (Bécs)
Gótikus könyvirás, alakos iniciálék, lapszeldíszek, egész oldalas kánonkép Michael illuminator, illetve a klosterneuburgi missalék mesterének környezetéből
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye K 461

A kódex a klosterneuburgi Ágostonrendi kanonokok számára készült. Szövegét több kéz írta, közülük kettő azonosítható a klosterneuburgi Stiftsbibliothek kötetének scriptorai között. A kódex miniatúráit Alois Haidinger egyrészt a szakirodalomban Michael illuminátorként ismert könyvfestő, másrészt az ún. kloster-

neuburgi missalék mestere munkái közé sorolta. A budapesti kódex készülési idejét az osztrák művészettörténész a két festő közös működése alapján határozta meg. A szakirodalom két másik, Michael illuminátortól származó klosterneuburgi missalét ismer. A budapesti kódex kánonképét Haidinger két Sankt Lambrecht-i missale kánonképével veti össze. A budapesti Kánonkép sérült, de minőségesebb Krisztusától eltekintve a többi, Michael illuminátornak tulajdonított miniatúra nem éri el a tőle megszokott színvonalat. Mária és János figurája nem illeszthető a mester oeuvre-jébe. A mű ezért – figyelembe véve a szoros klosterneuburgi kapcsolatokat, de szem előtt tartva a minőség- és típusbeli különbségeket – leginkább Michael illuminátor, illetve a klosterneuburgi missalék mesterének környezetében keletkezett műhelymunkának tekinthető.

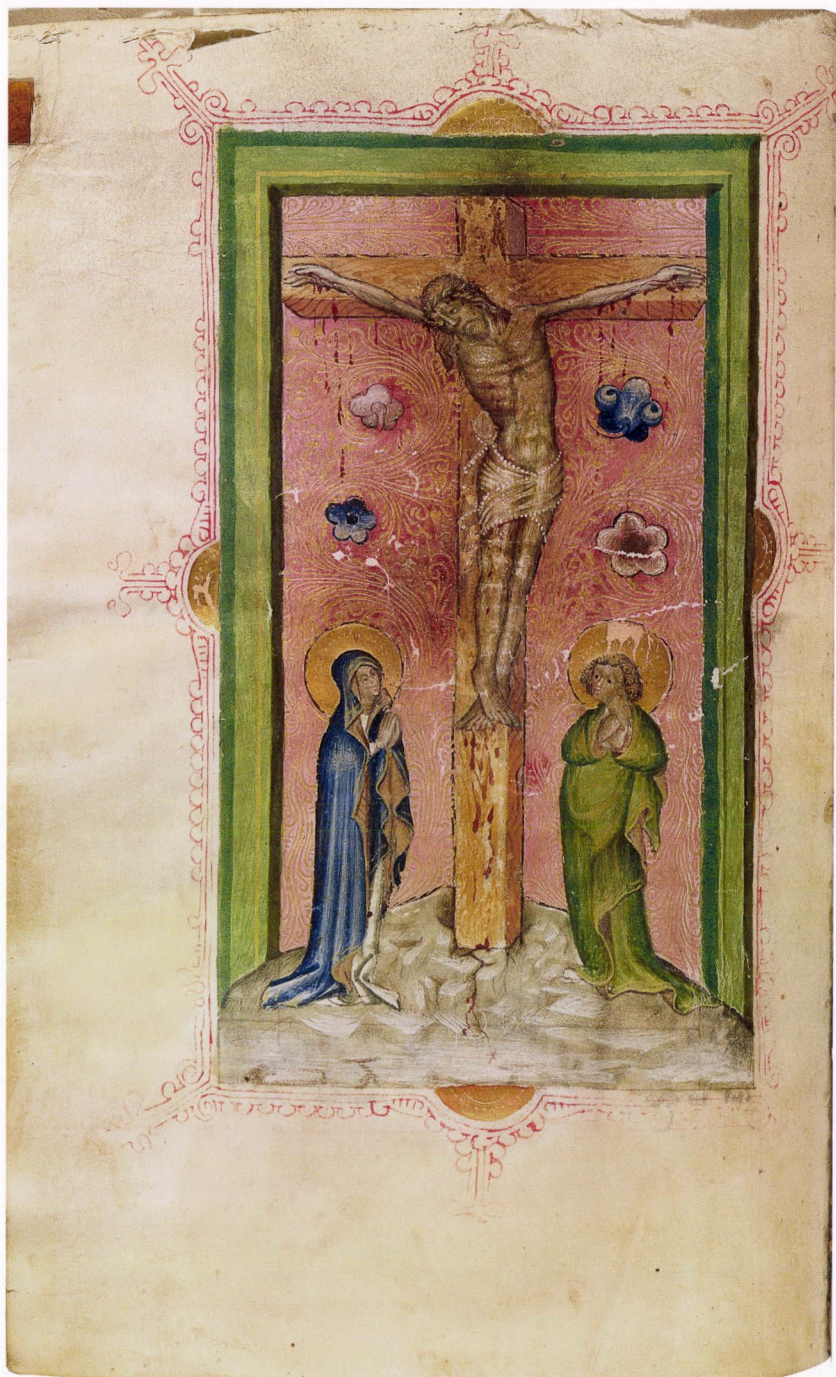
Mária-imádságok

Pergamen, 15. század második fele, Vesztfália
Gótikus könyvirás, egy aranyozott, több színezett kezdőbetűvel
Német nyelvű
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye K 540

Humanista és antik szerzők grammatikai és retorikai műveinek gyűjteményes kötete

Johannes Zacchi verse. Olasz nyelvű
Pergamen, 15. század, Itália, humanista kurzív írás
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteménye K 403

Kánonkép. Missale Pataviense, 1440–1450

Aristoteles: Liber physicorum

15. század közepe, Észak-Itália,
humanista könyvírás
255×183 mm, 114 ff
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye K 463

A kötet tartalmi szempontból a Vigyázó-könyvtár egyik legjelentősebb darabja. A mű a Liber physicorum igen ritka, Bibius Mediolanensis-től származó fordítását tartalmazza. A Fol. 114v-n olvasható bejegyzés szerint:

EXPILCIT F. B. ANDREE
MEDIOLANĒSIS
INTERPRETATIO LIBRI
PHISICORUM ARISTOTILIS
EX GRAECA IN LATINĀ
LINGUĀ.

A Fol 2r-n az egykori tulajdonos, a Sforza-Visconti család beragasztott papírpecsétjével, melynek körirata ma már nem olvasható. Vigyázó Ferenc a kötetet Roracher antikvárius-tól vette 1902-ben.

Szent Pál levelei

Pergamen, 15. sz, vége. Észak-Itália. Humanista antikva rotunda írással, kék, piros alapon arany színezésű kezdőbetűkkel
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye K 459

Livre d'heures. [Horae Beatae Mariae Virginis.]

Paris, [c. 1510] G. Hardouyn
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Ant. 76

**Antifonálé frater Jacobus Grilli
nagyzebeni domonkos számára**

Pergamen, 1512, Nagyszeben
(Hermannstadt), Magyar Királyság,
Erdély

Gótikus könyvírás, négy hangjegy-soros kvadrát notációval. Simon de Transsilvania írása
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye K 435

Hóraskönyv

Pergamen, 1540, francia
175×110 mm
Festett miniatúrák, lapszélkeretelés
ornamensekkel, feliratos táblákkal
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye K 401

A gazdagon illuminált, kisméretű, házi használatra szánt kódex miniatúrái, noha francia földön születtek, az itáliai művészet ismeretéről is tanúskodnak. A miniatúrák között a következők láthatók: Atyaisten (fol. 1r), Krisztus (fol. 91r), Szentlélek (fol. 91v), Veronika (fol. 92r), Szent György és a sárkány, valamint Keresztelő Szent János (fol. 99v), Szent János apostol (fol. 100r), Péter és Pál apostolok (fol. 100v), Szent Jakab apostol (fol. 101r), Szent István vértanú (101v), Szent Lőrinc (fol. 102r), Szent Kristóf, valamint Szent Sebestyén (fol. 102v), Szent Miklós (fol. 104r), Remete Szent Antal (fol. 105r), Szent Rókus (fol. 105v), Szent Anna (fol. 106v), Mária Magdolna (fol. 107r), Szent Katalin (fol. 107v), Szent Margit, valamint Szent Borbála (fol. 108r) és Szent Apollónia (fol. 109r).

A kötet Vigyázó Sándor könyvtárának egyik legdrágább darabja volt – 800 koronáért jutott hozzá 1903-ban.

**ŐSNYOMTATVÁNYOK,
RÉGI MAGYAR
NYOMTATVÁNYOK**

FERRERIUS, Vincentius:
De fine mundi.

[Nürnberg]: Konrad Zeninger,
[c. 1481.] 4o 16 ff = CIH 1311
= H *7020 (1). = BMC II 460
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 614

REGIOMONTANUS, Johannes:
Calendarium

Ed. Johannes Lucilius Santritter
Velece, 1482, Erhard Ratdolt
= CIH 2914
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 460

PSALTERIUM

[Lat.] Comm. Bruno, episcopus
Herbipolensis
[Würzburg, c. 1485, Georg Reyser]
= CIH 2854
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 452

THURÓCZY, Johannes:
Chronica Hungarorum.

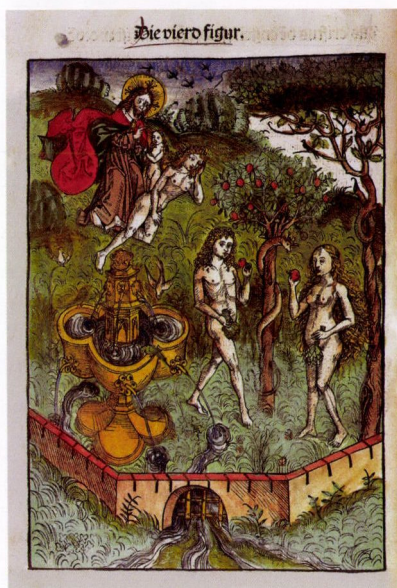
Augsburg, 1488, Erhard Ratdolt,
pro Theobaldo Feger. = CIH
3324
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 843 (*A variáns*)

THURÓCZY, Johannes:
Chronica Hungarorum

Brünn, 1488, [Konrad Stahel et
Matthias Preinlein.] = CIH 3323
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 451

JOHANNES de Sacro Bosco:
Sphaera mundi –
REGIOMONTANUS, Johannes:
Disputationes contra Gerardi
Cremonensis ... deliramenta –
Purbachius [PEUERBACH],
Georgius: Theoricae novae
planetarum
Velece, 1490, [Bonetus Locatellus]
pro Octaviano Scoto. = CIH 1945
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 481

[FRIDOLIN, Stephan]:
Schatzbehälter, oder Schrein
der wahren Reichtümer des Heils
und ewiger Seligkeit
Nürnberg, Anton Koberger, 1491
= CIH 1364 = GW 10329
MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 740

Teremtés és Bűnbeesés. Schatzbehälter. 1491

Strassburg látképe. Schedel: Liber chronicarum. 1493

[SCHEDEL, Hartmann]:

Liber chronicarum

Nürnberg, Anton Koberger, 1493

= CIH 3039 = HC 14508

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 813

BRANT, Sebastian:

Das Narrenschiff.

Stultifera navis

Latine traduxit Jacobus Locher

Philomusus

Strassburg, 1497. Johannes

Grüninger = CIH 804

MTAK Kézirattár és Régi

Könyvek Gyűjteménye

Inc. 463/2 koll.

[OSUALDUS de Lasko]:

Sermones de sanctis Biga

salutis intitulati

Hagenau: Heinrich Gran, pro

Johanne Rynman, VI. Kal. Aug.

[27. Jul.] 1497. 4o 374 ff

= CIH 2484 = HC 9054.

BMC III 684. Szabó III 37.

Hellebrant 290

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 840

GUIDO de Cauliaco:

Chirurgia. Cum aliis aliorum tractatibus

Venezia, Bonetus Locatellus,

pro octaviano Scoto, 1498

= CIH 1531

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 750

POLYBIUS: Historiae.

Lat. trad. Nicolaus Perottus

– **JANUS Pannonius:**

Ad divam Faeroniam Naiadum

Italicarum principem carmen

Venezia, 1498, Bernardinus de

Vitalibus = CIH 2815

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 731

JUSTINIANUS, Sebastianus:

Oratio coram Wladislao rege

Pannoniae habita

[Velenca, 1500, Bernardinus de Vitalibus.] = CIH 1985

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Inc. 608

EPISTOLAE Pavli Lingva

**Hvngarica donatae. Az zent Paal
leueley magyar nyeluen**

[Ford.] (Komjáti Benedek)

Krakkó, 1533, Victor = RMNy 13

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek

Gyűjteménye RMK I. 8° 413

SYLVESTER János: Vy

Testamentu[m] mag[y]ar

n[y]elwe[n], mell[y]et ...

fordijtank az mag[y]ar nípnek

keresztén hűtben valo ippülisire

Sárvár-Újsziget, 1541, [Strutius és]

(Abadi) = RMNy 49

MTAK Kézirattár és Régi

Könyvek Gyűjteménye

RMK I. 8°414/I

Egy festmény

MÁNYOKI Ádám (1673–1757):

ifj. PODMANICZKY János

(1718–1788) és Judit (1716–?)

arcképe, 1724

Olaj, vászon, 90,5×82 cm

Egykor jelezve a vászon hátoldalán:

„A. de Mányoki pinx. Ao. 1724”

MTA MGy ltsz.: 34

*Mányoki Ádám: ifj. Podmaniczky János és Judit arc-
képe, 1724*

FOTÓ: MESTER TIBOR

A kettős gyermekportré Mányoki második magyarországi tartózkodásakor készült. Kapcsolata Podmaniczky Jánossal, aki hivatalnokként tevékenykedett és egy időben országgyűlési követ is volt, minden valószínűség szerint Mányoki lakóhelyéhez, Tótfaluhoz kapcsolható, mely ebben az időben Podmaniczky zálogbirtokában volt. A portré a szülők, Podmaniczky János és Osztróluczy Judit képmásával együtt családi portrégalériába készülhetett. Mányokinak itt, a gyermekek portréjánál volt módja a hagyományos

sémától való némi eltérésre. Az ábrázoltakat táji háttér elé helyezte, kővázával díszített kőfal elé állította őket. A legújabb kutatások szerint a festménnyel Mányoki egyik kortársának, a berlini Antoine Pesne-nek Nagy Frigyest nővérével megörökítő kettős portréja rokonítható. A három képet a gyermek ifj. Podmaniczky Jánosnak a képen látható, a szülőkre mutató kézmozdulata is összekapcsolja. A gyermekek portréi 1935 és 1945 között a rákoskeresztúri Vigyázó Múzeumban voltak kiállítva.

Grafikák

**Újságlap a keresztény hadak
1687. augusztus 12-én,
Nagyharsánynál a törökök felett
aratott győzelméről**

Német nyelvű egyleveles
nyomtatvány

München, gedruckt bei Sebastian
Rauch

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye

Tört. Oklevéltan 2° 59/2

**Elias WIDEMANN
(1619–1652): ZRÍNYI Péter
(1621–1671) arcképe, 1650**

Rézmetset, jelezve j. l.:

E. Widemann delin et sculp.

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Ms 4402/2

Elias WIDEMANN

(1619–1652): **NÁDASDY Ferenc
(1623–1671) országbíró arcképe,
1651**

Rézmetset, jelezve j. l.:

E. Widemann sculpsit.

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek
Gyűjteménye Ms 4402/1

A Widemann-féle metszetsorozat három kötetben jelent meg. Az elsőt 1646-ban Pozsonyban adta ki a Habsburg tartományok száz vezető nemesének félalakos portrémetszetével, melyek egyötöde magyarországi család tagja volt. A harmadik kötet 1652-ben Bécsben jelent meg és már csak magyarországi nemeseket mutatott.

Andreas GEIGER (1765–1856):
PÖCK als Jäger Max im Nacht-
lager von Granada, 1800 körül
Costüme Bilder zur Theaterzeitung.
No. 24

Jelezve: And. Geiger sc.

Színezett rézmetszet, 25×14 cm
Matthäus KERN (1801–1852)–

Andreas GEIGER (1765–1856):
Signora TADOLINI als Adina
in der Oper l'Elisire d'Amore,
1800 körül

Costüme Bilder zur
Theaterzeitung. No. 29

Jelezve: M. Kern del., A. Geiger
sculp., Gedruckt bei Feyertag

Színezett rézmetszet, 23×14 cm
MTAK Kézirattár és Régi

Könyvek Gyűjteménye

Ms 4402/57, 58

A festő, Kern Bécsben tanult Johann Peter Kafftnál. Később kora nemes famíliáit, valamint a császári családot találjuk megrendelői között. Művei közt portrékat, csendéleteket, valamint Lehnau és Uhland műveihez készített illusztrációkat találunk. Litográfia-sorozata jelent meg a pozsonyi országgyűlés tagjairól. Signora Tadolini a kor ünnepelt színésznője volt. Donizetti *Szerelmi bájjital* című operájában (miként erről a melléklet tudósít) Adina szerepét játszotta el.

VIGYÁZÓ Sándor (1825–1921):

Fatanulmány, 1840-es évek

Papír, ceruza, 33,5×24,8 cm

MTAK Kézirattár és Régi

Könyvek Gyűjteménye,

Képek 2° 12/27.4

VIGYÁZÓ Sándor (1825–1921):

Fatanulmány, 1840-es évek

Papír, ceruza, 33,1×24,9 cm

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek

Gyűjteménye, Képek 2° 12/27.7

A jogi tanulmányokat folytató Vigyázó Sándor az 1840-es években műkedvelő szinten rajzstúdiumokat is végzett, miként erről a hagyatékban fennmaradt „Amikor rajzolni tanultam” feliratú mappa és a benne lévő kis rajzok tanúskodnak. A fa- és növénytanulmányok a rajzmesterség alapszintű ismereteiről tanúskodnak. A képzőművészettel való kapcsolatára utal a fenti rajztanulmányok mellett Lányi Istvánnal való barátsága, valamint az, hogy gyermekei mellé házitanítónak a festő-grafikus Ludwig Ankert hívta meg, akitől néhány rajzot az Akadémia Vigyázó-gyűjteménye is őriz.

BARABÁS Miklós (1810–1898) –

TYROLER József (1822–1854):

Klavier-Scene, 1840-es évek

Rézmetszet. Tyroler, Pest

MTAK Kézirattár és Régi Könyvek

Gyűjteménye Ms 4402/13

A biedermeier életképet Barabás rajza alapján Tyroler József metszette egy korabeli képes divatlap (pl. Ungar, Hölgyfutár, Délibáb) számára. Tyroler a korban jól ismert rézmetsző volt, több portréja fennmaradt, például a pozsonyi országgyűlésről 1848. március 14-én Pestre érkező Kossuthról vagy Petőfiről, akinek egyik portréját szintén Barabás rajza után készítette.

Bútorok

Támlás szék

19. század második fele, magyar
Diófa, faragott
MTA MGy ltsz.: 674

A szék spirálisan csavart lábai hengeres és hasáb formára illeszkednek. Az alul ívdíszes, trapéz alakú ülőke tükrös keretelésű. Támláját két, egymás fele hajló, S alakú akantuszlevél alkotja. Belsejében levéldísz és kagylómotívum. Efelett tondóban egymásba írt V S monogram (Vigyázó Sándor). A támlát meanderes pártázat koronázza.

Támlás szék, 19. sz. második fele

Támlás szék

19. század második fele, magyar
Tölgyfa, faragott
MTA MGy ltsz.: 619

A szék első lába esztergált, tárcsadíszes. Trapéz alakú ülőkéjének elülső oldalán akantusz minta kapott helyet. Füles-íves lezárású támlájában áttört faragással V.S.P. monogram (Vigyázó Sándor, Podmaniczky) olvasható.

Asztal

19. század második fele, magyar
Diófa, faragott
MTA MGy ltsz.: 569

Négy, akantuszlevéllel kísért vázaformát mutató, baluszteres, faragott, gyémántmetszéses kubussal lezárt lába két akantuszleveles talpfán áll. Ezeket faragott heveder köti össze. A kettősen ívelt káva végein vájatolt, gombdíszes mezők jelennek meg.

Falikárpitok

A Vigyázó család ma már nem álló Károly körüti házának kiemelkedő díszje volt legalább öt 17. századi és két 18. századi, flamand és francia szövőműhelyekből származó szövött kárpit. Ezek közül több 1935 és 1945 között az Akadémia által létrehozott rákoskeresztúri Vigyázó Múzeumban voltak láthatók. Közülük a legkorábbiak különböző sorozatokhoz tartozó, mitológiai és allegorikus jeleneteket megörökítő darabok. Külön ki kell emelni a Dido és Aeneas nászát mutató flamand kárpitot, továbbá két, nehezen azonosítható, a római történelem egy-egy jelenetét megörökítő művet. A fiatalabb darabokon életképek jelennek meg, így az egyikben egy régi mesterség űzőjét, a vándorló és portékáját reklámozó szemüvegárust láthatjuk.

Szemüvegárus

17. század vége, flamand gobelin
MTA MGy ltsz.: 266

Ligetes tájba helyezett alakok: szemüvegárus a portékáját kínálja.

Egykor a Károly körüti Vigyázó-házban, 1935–1945 között a rákoskeresztúri Vigyázó Múzeumban.

Dido és Aeneas a barlangban

Oudenaarde vagy Aubusson,
17. sz. második fele
Gyapjú és selyem, gobelin-
technikával szövött kárpit
340×250 cm, felvető sűrűsége
6/cm
MTA MGy ltsz.: 489

A kárpiton a vihar elől barlangba húzódva látjuk Didót, a karthágói királynőt és az őt átölelő Aeneast. A vitéz római katonai viseletben, a királynő mell alatt összefogott, bő ruhában, vállára terített stólában jelenik meg. A keskeny bordúrt virágfüzér, szalagsokor, a sarkokban akantszlevelek díszítik. A kárpit egy nyolc részből álló, Dido és Aeneas történetét feldolgozó sorozat egy darabja – a teljes együtttest Hopetoun House-ból (Skócia) ismerjük. Ott a bordúr szélesebb, gazdagabb, ám a képmezők szűkebbek, így a mi darabunknak megfelelő példánynál a barlang bejárata is lemarad. A skóciai sorozat egyik darabja jelzett (HT és IHS). Egyes feltételezések szerint ez Hans Tayne és a párizsi jezsuita műhelyt jelenthetik, s ebben az esetben datálásuk a 17. sz. első felére esik. Ebből az időből Franciaországból csak Faubourg Saint Germainból ismerünk Dido és Aeneas sorozatot. A datálás azért is nehézkes, mert a korabeli gyakorlat szerint az egyes kárpitokat francia vagy flamand műhelyek évtizedeken keresztül újraszőtték. Skóciából ismert sorozat egy-egy darabjának változatait ma többek között franciaországi, hol-

landiai, prágai gyűjtemények, illetve az Iparművészeti Múzeum őrzi. A kárpit további darabokkal együtt 1928-ig a Károly körüti Vigyázó-palota nagy szalonjában volt elhelyezve, utóbb a rákoskeresztúri

Vigyázó-Podmaniczky Múzeumba szállították, ahonnan 1944-ben a Magyar Tudományos Akadémiára került, majd 1947 és 1950 között tanulmányozás végett az Iparművészeti Múzeumban őrizték.

Dido és Aeneas a barlangban, szövött kárpit, 17. sz. második fele

Ötvös- és óragyűjtemény

A Gróf Vigyázó Ferenc (1874–1928) gazdag műgyűjteményének tekintélyes részét ötvösművek és órák alkották. A gyűjtemény ezen része a kora újkori művektől a kortársnak számító 19. századi darabokig számos tárgytypust tartalmazott, hazai és külföldi munkákat egyaránt. Az igen erőteljesen képviselt 17. századi ötvösség tárgyain túl későbbi darabok is bekerültek a gyűjteménybe. Beszerzésük módja jelenleg csak kis mértékben ismert, tudjuk, hogy volt köztük ajándékba kapott és vásárolt műtárgy egyaránt. A 17–18. századi művek között feltehetően igen sok családi darab is. E kapcsán mindenképpen számolnunk kell a Podmaniczkyakkal rokonságban lévő famíliáktól (Ráday, Orczy, Radvánszky) átkerült darabokkal. A családi gyűjtemény későbbi, 19. századi bővítése úgy tűnik, némiképp esetleges volt, így kerülhettek a kollekcióba már a kortársak előtt is ismert másolatok. És végül a családi darabok közt kell számon tartanunk azokat a mives kivitelű hegyikristály tárgyakat, melyek a második világháborúban Rákoskeresztúron pusztultak el.

Pohár

1600 k., Németalföld
Ezüst, részben aranyozva, öntött, vésett
Domborművei H. S. Beham és G. Pencz rézmetszetei nyomán
M: 11,5 cm, t. á.: 6,1 cm,
sz. á.: 8,5 cm
IMM ltsz.: 53.1191

Kúposan szélesedő oldalán két arany sáv között egy-egy vésett rajz. Az allegorikus nőalakok – Irigység (Invidia), Balszerencse (Infortunitas) és Hit (Fides) – Georg Pencz (Bartsch 141) és Hans Sebald Beham (Bartsch 128 és 130) németalföldi művészek metszetei nyomán készültek. A kitöltő dekoratív ornamentika forrása is a 16. század második felének németalföldi művészetében kereshető.

Talpas pohár

17. sz., magyar, Segesvár
Aranyozott ezüst
Talpon trébelt tájkép
M: 11 cm
IMM ltsz.: 53.1131

Felfele szélesedő testű pohár, a talpán trébelt tájképpel. Ezt recés díszítésű öv választja el a testtől. A pohár oldalán csigavonalas keretben szarvas és kutyák képe. Köztük gyümölcsös, palmettás díszítés. A pohár fenekén beütött MV mesterjegy és városjegy látható.

Talpas pohár

17. század 2. fele, Michaël
Neustäder, Brassó
Ezüst; részben tűzaranyozott,
trébelt, cizellált
M: 12,2 cm, sz. á. 6,4 cm
IMM ltsz.: 53.534

A pohár hengeres talapzatán trébelt szarvas, nyúl és kutya. A hullámos díszű öv felett három kartusidom

Talpas pohár, 17. sz. második fele, Brassó

kapott helyet, közeikben csigás dísszel. Talpán Mn mesterjegy, koronával. Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának K jelű mellékletében mint

Cápas pohár, 18. sz. első fele

a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankban őrzött tárgy, a 102. számon szerepelt.

Cápas pohár

18. század 1. fele

Ezüst; részben tűzaranyozott, poncolt, vésett

Oldalán: Nalátsi István és Toldalagi Zsuzsanna címereivel

M: 13,4 cm, t. á.: 7,5 cm

IMM ltsz.: 53.1636

A pohár nevét külsejének jellegzetes, poncolással kivert, cápabőrre emlékeztető felületéről kapta. A korszak jellegzetes és igen elterjedt tárgytípusa. A szájnál húzódó, szélesebb peremhez alulról illeszkedve egymással összeérő két címermező, Nalátsi István és Toldalagi Zsuzsanna címerei. A pohár talpán vésett felirat olvasható: „Anno 1749”. A szakirodalomban felmerült a korábbi datálás és ezzel kapcsolatban az évszámának, mint későbbi adományozás idejének feltételezésével. Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának K jelű mellékletében mint a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankban őrzött tárgy, a 104. számon szerepelt.

Talpas serleg

16. sz., Nürnberg, id. Hans Egerer (1572–1600†)

Ezüst, aranyozott, trébelt, maratott, öntött részletek

M: 20 cm, t. á.: 8,5 cm

IMM ltsz.: 53.1365

Nürnbergi mester alkotása. A nyolcszögű talpon vázaidomú reneszánsz szár áll, melyre harang idomú kehely került. Szájperemén maratott inda-

Talpas serleg, 16. sz., Nürnberg

dísz fut végig, alatta a kelyhen ovális tondókban virág- és gyümölcsindák kaptak helyet, közeikben virágmotívumok. Hitelesítő- és mesterjeggyel jelzett mű. Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának K jelű mellékletében mint a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankban őrzött tárgy, a 76. számon szerepelt.

Serleg fedővel

17. sz. 1. fele, Augsburg, Melchior Gelb

Ezüst, részben aranyozva, trébelt, öntött

Kehely M.: 26,8 cm, t. á.: 8,5 cm, sz. á.: 9,8 cm

Fedél M.: 11,5 cm, sz. á.: 11,6 cm

IMM ltsz.: 53.1370.1.1-2

Kis talpon álló, keskeny kúpos kehely, hatkaréjos fedéllel, a korabeli augsburgi ötvösség jellegzetes da-

rabja. Kerek, tagozott talpának domború tagján bordákkal elválasztott gerezdek sorakoznak. A talp hólyagos díszű felnyúló részén emelkedik a keskeny hengeres szár, volutás hármás bordával körülvéve. A koszorún nyugszik a hólyagos, gerezdes kehely, a száj felé növekvő méretű hólyagokkal. Gerezdjei poncolt díszítésűek. Talpán augsburgi hitelesítőjegy és mesterjegy (H.S.). A karéjos fedélen a sarkokba kivágott szívidomok kerültek. A fedél domború része a kehelyhez hasonlóan hólyagos díszű, melynek csúcsba futó közepén váza emelkedik, ezüst virágcsokorral. Peremén a serlegével azonos beütött jegyek láthatók.

Fedeles serleg

17. sz. második fele, Nürnberg
Ezüst, aranyozott, trébelt, öntött
Bartholomäus Pfister

M: 23,5 cm, t. á.: 7,5 cm,

sz. á.: 8 cm

Fedél M: 14 cm

IMM ltsz.: 53.532.1.1-2

A serleg kerek talpa fölött hat domború hólyag. Kihajló levélkoszorú fölött háromfüles, hólyagos díszű szár. Efölött koszorún harangvirág idomú kehely, hólyagos gerezdjein trébelt fülkagyló dísz, a felső hólyagok közt körték. A pajzsban BP mesterjegy (Bartholomäus Pfister, 1650 k.–1696), alatta csillag és újradóztatási jegyek, nürnbergi hitelesítő bélyeggel.

Szőlőfürt-serleg fedéllel

17. század, TF mester, Augsburg
Tűzaranyozott ezüst; trébelt, öntött részletek

Szőlőfürt-serleg fedéllel, 17. sz., Augsburg

M: 26 cm, t. á.: 7,9 cm
IMM ltsz.: 53.1250

Leveles díszű talpon álló, felfele keskenyedő, szőlőfürt alakú fedeles serleg, a kor egy jellegzetes tárgytípusa. A talpat a kehellyel karéjos elemekből álló, áttört szár kapcsolja össze. A kelyhet hólyagok sora díszíti, melyek felfelé, a fedél csúcsa felé haladva kisebbednek. A serleget indaformából kinövő, tagolt gombdísz koronázza.

Kagyló alakú serleg

17. század, Otto Hans (1639–1678) és MS mester, Augsburg

Tűzaranyozott ezüst, ezüst, trébelt, vésett, öntött részletek
M: 37,5 cm, t. á.: 12,2 cm
IMM ltsz.: 53.530

A serleg csigás díszű lábon álló nyújtott négykaréjos talpa vésett körvonalú pálmadíszbe megy át. Efelett harangidom, majd ezüstlevél-koszorúval övezett félgömb, melyen harcos áll, kezében karddal és pajzsral. Fejére helyezett kúp idomon nyugszik a gerezdesen tagolt, kagyló alakú csésze. Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának K jelű mellékletében mint a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankban őrzött tárgy, a 63. számon szerepelt.

Kagyló alakú serleg, 17. sz., Augsburg

Kókuszserleg fedéllel

18. század
Ötvösmunka: TF ? mester, magyar
Kókusz: német munka, 1548
Ezüst; részben tűzaranyozott, trébelt, öntött részletek
M: 22,2 cm, t. á.: 11,6 cm
IMM ltsz.: 53.1194.a-b

Kókuszerleg fedéllel, 18. sz.

A nagyméretű, karéjos talpat vésett gombdíz zárja, mely homorlattal a csavart szárhoz kapcsolódik. A kókusz kagylóformán nyugvó, három levélfonatos pántból, és felfelé keskenyedő, levéldísszel lezárt fedélből álló barokk foglalatban jelenik meg. A befoglalt tárgy mintegy kétszáz évvel korábbi, oldalára három, finoman faragott, alakos jelet került. A mű Vigyázó Sándor gyűjteményét gazdagította. Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának G

jelű mellékletében a Károly körúti palota műtárgyai közt, a 492. számon szerepelt.

Kupa

17. sz. vége, Észak-Magyarország

Talpán vésvé:

RFRDGH/M.G.ST/1694

Ezüst, aranyozott, trébelt, öntött, vésett

M.: 15,9 cm, t. á.: 11,3 cm,

sz. á.: 9,1 cm

IMM ltsz.: 53.1372

A gazdag vésett dekorációval díszített ezüstkupa peremein és fedéldíszén, továbbá fülén, valamint – funkcionális okokból – a belsejében kapott aranyozást. Az ismeretlen mester által készített mű talprészén bányászjelenetek sora fut végig. Az oldalán három kartusban a bányaművelés különböző, városi és természeti környezetbe helyezett jelenetei kerültek ábrázolásra. Az ezek melletti kitöltő felületeken indadíszekkel körülvéve, valamint a fedélen további bányászati munkák jelennek meg.

Fedéldíszre aranyozott, öntött gyümölcsforma. Az egyes jelenetekhez minden valószínűség szerint metszetek szolgáltak előképként. A kupa fenekén a következő felirat olvasható: „RFRDGH / M.G.ST / 1694”.

Fedeles kupa

16. század vége, Adam Vischer (1571–1600†), Nürnberg
Tűzaranyozott ezüst; trébelt, poncolt, öntött részletek
M: 16 cm, t. á. 9,9 cm
IMM ltsz.: 53.1368

Fedeles kupa, 16. sz. vége, Nürnberg

Széles talpperemen álló, felfele keskenyedő testű, gazdagon díszített kupa, S alakú füllel, fedelén fejét lehajtó, szárnyát kiterjesztő hattyúval és hozzá hajoló gyermekalakokkal. A talpperemen tagolt díszítés fut körbe, a testen finoman megmunkált növénymotívumok húzódnak. A kupa fülét nőalak díszíti. Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának K jelű mellékletében mint a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankban őrzött tárgy, a 16. számon szerepelt.

Fedeles kupa, fedelén szarvassal

17. század 2. fele, PK mester, Nagyszében

Tűzaranyozott ezüst; trébelt,

cizellált, részben öntött

M: 20 cm, t. á.: 11,9 cm

IMM ltsz.: 53.1377

Az előbbi nürnbergi kupa közeli rokona ez a darab, de arányai attól némiképp eltérnek. Itt a növénydíszes talpperem jóval hangsúlyosabb. A gyümölcsökkel, növénymotívumokkal tagolt test egyenes hengerformát mutat. Erre helyezkedik az erősen kilépő, vajatolt peremmel szegélyezett, gyümölcsfüzérrel díszített ívelt taggal és rozettával lezárt fedél. A fedél közepén (a nürnbergi ötvösségtől átvett motívumként) állatalak, jelen esetben ülő szarvas jelenik meg. Az S alakú fülon finoman megmunkált nőalak látható. Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának G jelű mellékletében a Károly körúti palota műtárgyai közt, a 607. számon szerepelt.

Fedeles kupa, 17. sz. második fele, Nagyszében

Kehely

17. század 2. fele

Vésétt felirattal és 1676-os évszámmal

Kehely, 17. sz. második fele, Brassó

HH mester, Brassó
Ezüst; részben tűzaranyozott,
trébelt, öntött részletek
M: 15,5 cm, t. á. 8,5 cm
IMM ltsz.: 53.1374

Jelen darab arányaiban, részletformáiban részben a késő reneszánszhoz kötődik. A széles talp növénymintája, az erősen vájatolt, enyhén csavarodó gerezdékből álló nádusz és a kehely alsó részének rozettái erre mutatnak. Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának K jelű mellékletében mint a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankban őrzött tárgy, a 73. számon szerepelt.

Puttonyos férfialak

17. sz. eleje, német
Ezüst, részben aranyozva, trébelt,
öntött
IMM ltsz.: 53.1146

Nyolcszögű talapzaton álló, spanyolos viseletű, magas kalapos, páncélos férfialak, baljában láncon függő palack, jobbában bot, hátán lapos puttony. A talapzaton beütve BP mesterjegy és sasos hitelesítőjegy.

Kettős pohár

18. század, Augsburg
Ezüst; részben aranyozott, trébelt,
cizellált
Oldalán vésvé címerek
M: 2×5,3 cm, sz. á.: 6,7 cm
IMM, ltsz.: 53.2009

A 17. századból is ismert tárgytípus nem egy esetben házaspárnak készült. Miként a funkcióját tekintve rokon, ám ennél régebbi tárgytípus, az ún. „egyben járó” pohár is.

Kettős pohár, 18. sz., Augsburg

A szájával egymás fele fordítható, egyszerű kivitelű két kis ivőedényt vésett dísz, szív, indamotívum díszíti.

Piperekészlet

1847, HR mester, Bécs
A darabokon cizellált Vigyázó-címer
Aranyozott ezüst; trébelt, cizellált

– Mosdótál

IMM ltsz.: 53.2191

– Kanna

IMM ltsz.: 53.2192

– Talpas pohár

IMM ltsz.: 53.2193

– Szelence fedéllel

IMM ltsz.: 53.2194

– Doboz fedéllel

IMM ltsz.: 53.2195

A készlet Vigyázó Sándor megrendelésére készült, miként ezt az egyes darabokon látható címer (a Vigyázó

Piperekészlet, 1847, Bécs

család grófi címere) mutatja. A készlet Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának G jelű mellékletében a Károly körúti palota műtárgyai közt, az 510. számon szerepelt.

Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának J jelű mellékletében a Károly körúti palota drágaságai és ékszerei közt, a 413. számon szerepelt.

Napóra tokkal
1700 körül, Augsburg
Sárgaréz; vésett
IMM ltsz.: 53.1133

Napóra, 1700 k., Augsburg

Kereszt alakú napóra

16. sz. vége, München
Aranyozott sárgaréz, öntött, vésett
M: 8,1 cm, t.sz.: 4,9 cm,
vastagság: 2,5 cm
IMM ltsz.: 53.519.1

A hordozható napórák a korábbi, helyhez kötött időmérő eszközök után, a reneszánsz idején terjedtek el. A finom kivitelű tárgy az ún. egyenlítői napórák körébe tartozik, melyek a Föld bármely pontján használhatók voltak. Vésett felülete a keresztre feszített Krisztus ábrázolását, valamint a napóra vízszintes elemén ornamentális díszítését mutatja. Az órát a kereszt alsó szárának az órához tartozó íves lemezke vájataiba való beillesz-

téssel a különböző szélességi fokokhoz lehetett igazítani. Az órákat a kereszt rövid szára kihajló végének a hosszoldalra vetett árnyéka jelezte. Fenekén vésett felirat:

„F MATTHIAS ABBAS IN
RAITENHALS ACH
ORDINAVIT MARCUS
PURMAN FECIT MONACHII
ANNO 1594”.

Az itt szereplőhöz hasonló napórát oxfordi, müncheni, chicagói gyűjtemények őriznek.

Formaóra

18. sz., Nürnberg, London

Ezüst, öntött

M: 4,3 cm

IMM ltsz.: 53.72

Az óra halálfej idomú, tetején gyűrűforma függesztővel. Ezüst számlapján mélyített alapon sugarasan elhelyezett római számokkal az órák és arab számokkal a percek számára. Íves szalagján vésett felirat: BEEL London.

Hajó alakú asztaldísz

17. század első fele, Nürnberg?

Tűzaranyozott ezüst; trébelt,

cizellált, részben öntött

IMM ltsz.: 53.1995

Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának K jelű mellékletében mint a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankban őrzött tárgy, a 141. számon szerepelt.

Formaóra, 18. sz., Nürnberg, London

Zsebóra, 1800 k., Párizs

Zsebóra

1800 k., Párizs
Arany, préselt, vésett
Átm.: 5,5 cm
IMM ltsz.: 53.74

A számlap közepén épület oszlopos, árkádíves, ballusztrádos részlete. A korlát felett kalapáccsal harangot ütő szakállas féfi alakja látható, az árkádok alatt két ülő amoret harangot üt.

Zsebóra

18. sz. eleje, francia, Theophile Cassegrain
Ezüst, vésett
Átm.: 5,4 cm
IMM ltsz.: 53.294.1

A tok felületén a Háromkirályok imádása jelenet látható. Oldalán tájképes kis medaillonok húzódnak, közeikben leveles indás rajzzal.

Zsebóra

1800 körül, Svájc
Ezüst, arany; vésett, festett, zománcozott
IMM ltsz.: 53.83

Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának G jelű mellékletében a Károly körúti palota műtárgyai közt, az 575. számon szerepelt.

Zsebóra

1780 körül, André Hessen, Párizs
Arany, gyöngyök; zománcozott, vésett
Átm.: 4,3 cm
IMM ltsz.: 53.86

Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának G jelű mellékletében a Károly körúti palota műtárgyai közt, az 519. számon szerepelt.

Zsebóra, 1780 k., Párizs

Zsebóra

1780 körül, François Edme Hardy,
Párizs

Arany, aranyozott bronz; préselt,
zománcozott

Átm.: 5,4 cm

IMM ltsz.: 53.100

Vigyázó Ferenc hagyatéki leltárának
G jelű mellékletében a Károly körúti
palota műtárgyai közt, az 565. szá-
mon szerepelt.

Zsebóra

18. sz. eleje, London

Sárgaréz, festett zománc

Átm.: 4,9 cm

IMM ltsz.: 53.295.1

Tokja préselt, zománccal borított,
festett sárgaréz, mely a Huaut fivérek
(Jean-Pierre és Amy Huaut, Genf)
modorában készült. A hátlapon a
Caritas Romana alakja (atyját tejjel
tápláló nő) látható. A kép forrása
Simon Vouet (1590–1649) kompo-
zíciója, melyet a bayonne-i képtár
gyűjteménye őriz (W.R. Crellly: The

Zsebóra, 1780 k., Párizs

Painting of Simon Vouet, London,
1962.). Az óra oldalán tájképek hú-
zódnak. Belsejében contre email-
ként vízparti táj jelenik meg. Szám-
lapján színes zománckép – a félkö-
nyékre támaszkodó, fekvő Diana ka-
pott helyet. Körülötte két sorban
arab és római számok az órák és a
percek jelzésére. Fedőlapján a
„Garon, London” felirat olvasható.

Irodalom

- GERGELY PÁL: *A Magyar Tudományos Akadémiára hagyott Vigyázó vagyon sorsa*. Az MTA Könyvtárának kiadványai (63). Budapest, 1971.
- SZILÁGYI, ANDRÁS: *Ein Silberbecher mit Gravierungen nach Georg Pencz und H. S. Beham*: in memoriam Dénes Radocsay. In: *Ars decorativa*, 4.1976, p. 33–50.
- BIBÓ ISTVÁN: *A rákoskeresztúri egykori Podmaniczky-Vigyázó kastély története*. Az MTA Könyvtárának kiadványai (83). Budapest, 1979.
- LÁSZLÓ EMŐKE: *Flamand és francia kárpitok Magyarországon*. Budapest, Corvina, 1980.
- CSAPODI CSABA: *Catalogus collectionis codicum Latinorum et Graecorum K393–K500*. Budapest, MTA Könyvtára, 1985.
- Az európai iparművészet stíluskorszakai*. Reneszánsz és manierizmus. Szerk. Péter Márta, Bardoly István. Iparművészeti Múzeum. Budapest, 1988.
- Nürnbergi ötvösmunkák XV–XIX. század*. A kiállítást rend. Békési Éva, Szilágyi András. A katalógust szerk. Sturcz János. Iparművészeti Múzeum, Budapest, 1992.
- Schickedanz Albert, 1846–1915*. Ezredévi emlékművek múltnak és jövőnek. A katalógust szerk. Gábor Eszter, Veró Mária. Szépművészeti Múzeum, Budapest, 1996. Kat. K.6
- Az idő hangja*. Különleges óraszerkezetek. Válogatás a budapesti Iparművészeti Múzeum gyűjteményéből. A katalógust írta, szerkesztette: Békési Éva, Jenecsek Olga, Pandur Ildikó, Vályi Huba. Iparművészeti Múzeum. Budapest, 2002.
- BARLA-SZABÓ LÁSZLÓ: *A Vastagh művészcsalád*. Ernst Múzeum, Budapest, 2004.
- A Magyar Tudományos Akadémia képzőművészeti kincsei*. Szerk. Papp Gábor György, András Edit. MTA, Budapest, 2004. Kat. 6. (Boreczky Anna), Kat. 11 (Rozsondai Marianne), 12a, b. (Rozsondai Marianne), Kat. 13 (Rozsondai Marianne), Kat. 18. (László Emőke), Kat. 25. (Buzási Enikő).
- Reneszánsz ötvöskincsek*. Az Iparművészeti Múzeum kiállítása. Szerk. Pataki Judit. Budapest, 2008. Kat. 2., Kat. 9.

Tartalomjegyzék

<i>Riz Levente</i> : Előszó	5
<i>Marosi Ernő</i> : Vigyázó Ferencnek (1874–1928), a Magyar Tudományos Akadémia jótevőjének emlékezete	7
<i>Papp Gábor György</i> : A Podmaniczky–Vigyázó család és gyűjteménye	9
Családi iratok, relikviák	14
A Podmaniczky család kottatára	17
A Vigyázó-birtokok	20
A Vigyázó család pesti házai	23
A régi Vigyázó-ház helyén épült akadémiai bérház	24
Rákoskeresztúr	25
Vigyázó Ferenc hagyatéki leltára	26
A könyvtár	28
Egy festmény	33
Grafikák	34
Bútorok	36
Falikárpitok	37
Ötvös- és óragyűjtemény	39
Irodalom	51

Magyar Képek, Veszprém-Budapest